

**Medeni ve Siyasal Haklar
Uluslararası Sözleşmesi**

Dağıtım.: Genel
28 Nisan 2023

Orjinal Metin Dili: İngilizce,
Fransızca ve İspanyolca
Gayri resmi çeviri İHOP
tarafından yapılmıştır.

İnsan Hakları Komitesi

**Türkiye tarafından Sözleşme'nin 40. maddesi uyarınca isteğe
bağlı raporlama usulüne uygun olarak 2022 yılında
sunulması gereken ikinci periyodik rapor***

[Alındığı tarih: 3 Ağustos 2022]

Giriş

1. Türkiye, 2000'li yılların başından bu yana insan haklarını korumak ve geliştirmek için kapsamlı reform süreçleri uygulamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ilgili uluslararası sözleşmelere taraf olmuş, iç hukukta gerekli değişiklikleri kabul etmiş ve reformların uygulamaya tam olarak yansıtılmasını sağlamıştır.
2. Çok sayıda anayasal ve yasal düzenleme sayesinde, yasal çerçeve, Türkiye'nin taraf olduğu BM ve AK sözleşmeleri, AİHM içtihadı ve AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmiştir.
3. Anayasa'nın 90. maddesi, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde olduğunu belirtmektedir. Bu anlaşmalara karşı anayasaya aykırılık iddiasıyla itiraz edilemez. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.
4. AYM'ye bireysel başvuru yolu 2010 yılında yapılan anayasa referandumu ile 23 Eylül 2012 tarihinde getirilmiştir.
5. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve Kamu Denetçiliği Kurumu'nun (KDK) çalışmaları da demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.
6. Başta yaşam hakkı olmak üzere temel hak ve özgürlükleri ağır bir şekilde ihlal ederek meşru demokratik Hükümete ve Anayasal düzene karşı menfur bir kalkışmada bulunan FETÖ terör örgütü tarafından 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe girişiminin ardından, Devletin varlığına ve demokratik toplumun değerlerine yönelik tehditleri tamamen ortadan kaldırmak amacıyla 21 Temmuz 2016 tarihinde OHAL ilan edilmiştir. OHAL 19 Temmuz 2018 tarihinde sona ermiştir.
7. Türkiye, demokrasisini ve hukukun üstünlüğünü daha da güçlendirmek ve temel hak ve özgürlüklere tam olarak saygı gösterilmesini sağlamak için reformlarına devam etmektedir. Sonuç olarak Türkiye, BM, AK ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı mekanizmalarıyla yapıcı işbirliğini sürdürmektedir.

Raporlama öncesi sorular listesine verilen yanıtlar (CCPR/C/TUR/QPR/2)

A. Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin (MSHUS) uygulanmasına ilişkin yeni tedbirler ve gelişmeler de dahil olmak üzere ulusal insan hakları durumu hakkında genel bilgi

İnsan hakları Eylem Planı (İHEP) uygulanması için atılan adımlar

8. İHEP, 2 Mart 2021 tarihinde "Özgür Birey, Güçlü Toplum; Daha Demokratik Türkiye" vizyonu ile açıklanmıştır. Avrupa Konseyi ve AB'nin yanı sıra STK'lar ve meslek örgütleri, akademisyenler ve medya mensupları da dahil olmak üzere yerel paydaşların görüşleri alınarak katılımcı bir ruhla hazırlanan İHEP, 11 ana ilkeyi tanımlamakta ve 9 amaç, 50 hedef ve 393 faaliyeti kapsamaktadır.

9. İHEP tarafından ortaya konan temel yaklaşım, insan haklarının korunması ve geliştirilmesinin Devletin en önemli görevi olarak kabul edilmesidir. Uygulamada görülen bir dizi sorunu ele almayı ve yasal çerçeveyi iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

10. İHEP'in açıklanmasını takiben, 30 Nisan 2021 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 2021/9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile Uygulama Takvimi açıklanmıştır. Buna göre, İHEP'te listelenen her bir faaliyet için kısa (bir ila üç ay), orta (altı ay ila bir yıl) ve uzun dönemler (iki yıl) ve ayrıca bir dizi faaliyet için sürekli dönemler belirlenmiştir.

11. İHEP'in etkin bir şekilde uygulanması ve izlenmesi amacıyla "İnsan Hakları Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme Kurulu" oluşturulmuştur. Uygulama sürecinin takibi ve faaliyetlerden sorumlu kurumlar tarafından raporlama ve periyodik veri girişinin sağlanması amacıyla "İzleme Takip Sistemi" oluşturulmuştur.

12. Şeffaf uygulama için bir web sitesi (<https://insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr>) de kamu erişimine açılmıştır. İHEP'in Türkçe ve İngilizce metinleri ile Fransızca ve Arapça çevirileri, uygulama yönergesi ve takvimi tüm paydaşlar için yayınlanmıştır.

13. İHEP'te yer alan faaliyetler Uygulama Takvimine uygun olarak yürütülmektedir. Kamuoyunda 4. ve 5. Yargı Paketleri olarak bilinen yasal değişiklikler kabul edilmiş ve bir dizi diğer faaliyet de ikincil mevzuat ve idari tedbirler yoluyla uygulamaya konulmuştur. Gerçekleştirilen faaliyetler arasında

- Sulh ceza hâkimlerinin tutuklama ve adli kontrol kararlarına karşı bir üst mahkemeye itiraz imkânı getirilmiştir.
- Kuvvetli şüphenin tutuklama nedeni olduğu katalog suçlar için, şüphenin "somut delillere dayanması" şartı getirilmiştir.
- İfadesi alınmak üzere yakalama emri üzerine mesai saatleri dışında yakalanan kişiler bakımından, belirlenen tarihte yetkili adli merci önünde hazır bulunması şartıyla serbest bırakılma imkanı getirilmiştir.
- Tutuklama, tutuklamanın devamı ve tahliye taleplerinin reddi kararlarında, adli kontrol tedbirlerinin yetersiz kalacağına gösterilmesi gerekmektedir.
- Adli kontrol tedbirleri için üst süre sınırı getirilmiş ve teknolojik imkânlardan yararlanma imkânı getirilmiştir.

- Ceza hâkimleri ve savcılara tutuklama ve adli kontrol tedbirleri konusunda eğitim verilmeye devam edilmektedir. Ayrıca, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarında, AYM ve AİHM içtihatlarını da içeren insan hakları eğitimleri verilmektedir.
- Temyiz süreçlerinde uzayan yargılamalar ve gerekçeden yoksun kararlar, terfi ve disiplin değerlendirmelerinde dikkate alınmak üzere HSK'ya bildirilecektir.
- Mahkemeler ve Cumhuriyet savcılığı tarafından verilen kararların AYM ve AİHM kararlarında belirtilen standartları da karşılayacak şekilde yeterli, ikna edici ve anlaşılır olmasını sağlamak için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler verilmektedir.
- Maddi sıkıntı yaşayan kişilerin adli yardım başvurusunda bulunmalarını kolaylaştırmak amacıyla standart başvuru formları hazırlanmış ve Avukat Portalının yanı sıra e-Devlet'e eklenmiştir.
- Aile içi şiddete karşı kurulan özel soruşturma bürolarının sayısı artırılmıştır. Bu suçları incelemekle görevli hâkim ve savcılara özel eğitim verilmiştir.
- Suçla veya iddia edilen olayla ilgisi olmayan özel hayata ilişkin konuların adli işlemlere yansıtılmamasını sağlamak üzere yasal değişiklikler yapılmıştır.
- Çocuğun yüksek yararı için çocuğun ailesine teslimi konusunda icra müdürlükleri yerine Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri görevlendirilmiştir.
- Farklı dinlere mensup mahkûmlara dini bayramlarında açık görüş ve görüntülü görüşme gibi ek imkânlar sağlanmıştır.
- Temel insan hakları konuları, tüm kamu görevlilerine yönelik hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlere dâhil edilmiştir.
- Demokratik temsilin güçlendirilmesi için ulusal seçim barajı %10'dan %7'ye düşürülmüştür.
- Engellilerin seçim sürecine tam katılımını sağlamak üzere yasal düzenlemeler yapılmıştır.
- Mükerrer ısrarlı takip eylemi ayrı bir suç olarak tanımlanmış ve böylece mağdurlara sağlanan koruma güçlendirilmiştir.
- Şiddet mağduru kadınlara, talep etmeleri halinde, ücretsiz adli yardım ve Baro tarafından atanan bir avukatın yardımı sağlanmaktadır.

İnsan Hakları Üzerine Diğer Çalışmalar

14. "Güvenilir ve erişilebilir adalet" vizyonuyla hazırlanan, 9 amaç, 63 hedef ve 256 faaliyet içeren Yargı Reformu Stratejisi 30 Mayıs 2019 tarihinde açıklanmıştır.

15. Gerçekleştirilen önemli faaliyetlerden bazıları şunlardır:

- Soruşturma evresindeki tutukluluk süresi, ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçlarda bir yılı, diğer suçlarda altı ayı geçemeyecektir. Devletin güvenliğine, Anayasal düzene, milli savunmaya, Devlet sınırlarına karşı suçlar, TMK kapsamına giren suçlar ve toplu olarak işlenen suçlarda bu süre, gerekçesi gösterilmek kaydıyla altı ay daha uzatılabilecek şekilde en fazla bir yıl altı ay olacaktır.
- TMK'ya "haber verme sınırları içinde kalan eleştiri amaçlı düşünce açıklamaları suç oluşturmaz" hükmü eklenmiştir.
- Şiddet içermeyen ifade yoluyla işlenen belirli suçlar bakımından Yargıtay'a temyiz başvurusu yapılabilmesine imkân tanınmıştır.
- Suça sürüklenen çocukların tutukluluğuna ilişkin üst sınırlar düşürülmüştür.
- İnternet sitelerine erişimin engellenmesi kararları, internet sitesinin tamamının engellenmesi yerine, ihlale konu olan yayın, kısım veya bölümle sınırlandırılmaktadır.
- Hâkim ve savcılığın karar ve hükümlerinin AYM ve AİHM içtihatlarına uygunluğu, terfi ve denetim süreçlerinde bir kriter olarak ele alınacaktır.

- Hâkim ve savcıların karar ve hükümlerinin AYM ve AİHM içtihatlarına uygunluğu, terfi ve denetim süreçlerinde bir kriter olarak ele alınacaktır.
- Yaşlılar, kadınlar ve çocuklar bakımından ev hapsine çevrilebilecek hapis cezaları için üst sınır yükseltilmiştir.

16. Rapor döneminde insan haklarına ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve ile ilgili olarak gerçekleştirilen diğer çalışmalara ilgili paragraflarda yer verilmiştir.

Madde 27'ye yapılan çekince

17. Çekince, MSHUS'nin 27. maddesinin yorumlanmasında Türk Anayasası ile çatışmayı önlemeyi amaçlamaktadır. Anayasa'nın 10. maddesine göre "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir [...] Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür." Anayasa uyarınca azınlıklar, Türkiye'nin taraf olduğu ikili ve çok taraflı anlaşmalarla tanınlanmakta ve tanınmaktadır. Azınlık hakları 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile düzenlenmiştir. Anayasa ve Lozan Barış Antlaşması uyarınca, azınlık gruplarına mensup Türk vatandaşları, diğer vatandaşlarla aynı haklara sahiptir ve azınlık statülerinden de yararlanırlar. Bu nedenle, söz konusu çekincenin geri çekilmesi düşünülmemektedir.

İnsan Hakları Komitesinin (İHK) tavsiyelerinin uygulanması

18. Raporlama döneminde İHK tarafından kabul edilen görüşler (CCPR/C/104/D/1853-1854/2008, CCPR/C/123/D/2274/2013 ve CCPR/C/125/D/2980/2017) ilgili ulusal makamlara iletilmiş ve takip prosedürü çerçevesinde İnsan Hakları Komitesine bilgi verilmiştir.

B. İHK'nin önceki tavsiyeleri de dahil olmak üzere, MSHUS'nin 1-27. maddelerinin uygulanmasına ilişkin spesifik bilgiler

MSHUS'nin uygulandığı anayasal ve yasal çerçeve - Madde 2

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)

19. TİHEK, Paris İlkeleri'ne uygun olarak 20 Nisan 2016 tarihli ve 6701 sayılı Kanun ile kurulmuştur. TİHEK'in kurulmasıyla birlikte 2012 yılında kurulan "Türkiye İnsan Hakları Kurumu" lağvedilmiştir.

20. Temel görevi insan haklarının korunması ve geliştirilmesi olan TİHEK, Ulusal İnsan Hakları Kurumu, İşkence ve Kötü Muameleyle Mücadele (UÖM) ve Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurumu olmak üzere üç temel görev üstlenmektedir.

21. TİHEK, insan hakları ihlalleri konusunda resen incelemeler yapmakta, kararlar vermekte ve ilgili kurumlar nezdinde bunların sonuçlarını takip etmektedir. Ayrıca başvurular üzerine ayrımcılık iddialarını incelemekte ve mağdurlara başvurabilecekleri idari ve yasal yollar konusunda yardımcı olmaktadır. OPCAT kapsamında UÖM olarak, özgürlüğünden mahrum bırakılan veya koruma altına alınan kişilerin başvurularını inceler, bu kişilerin tutuldukları yerlere önceden haber vererek veya haber vermeden düzenli ziyaretler gerçekleştirir ve bu ziyaretlere ilişkin raporlar hazırlar.

22. TİHEK, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinin uygulanmasını izlemekte, görev alanına giren mevzuat çalışmalarını takip ederek görüş ve önerilerini ilgili organlara sunmakta, aynı alandaki ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliğini sürdürmekte ve insan hakları konusunda eğitim ve bilinç düzeyinin yükseltilmesine yönelik faaliyetler yürütmektedir.

23. TİHEK, kendi bütçesi olan, idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu tüzel kişisidir. Görevlerini bağımsız olarak yerine getirir ve yetkilerini bağımsız olarak kullanır; hiçbir makam, merci, kuruluş veya kişi, görev alanına giren konularda emir ve talimat veremez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.

24. TİHEK tarafından yapılan başvuruları ve alınan kararları gösteren bilgiler aşağıda sunulmuştur:

- Re'sen yapılan incelemeler:

Yıl/Görev	Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitliğin Sağlanması	İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi	UÖM	Toplam
2018	1	1		2
2019	2	7	2	11
2020	3	3		6
2021			3	3

- Başvurular üzerine yapılan incelemeler:

Yıl	Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitliğin Sağlanması	İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi	UÖM	Diğer Başvurular ve talepler	Toplam
2017	102	129	153	38	422
2018	371	78	598	60	1 107
2019	70	124	965	30	1 189
2020	276		679	408	1 363
2021	180	287	529	189	1 185
Total	999	618	2 924	725	5 266

Kararlar

Yıl	Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitliğin Sağlanması	İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi	UÖM	Diğer Başvurular ve talepler	Toplam
2018	30	1	30		61
2019	18	7	193		218
2020	43	3	176	203	425
2021	69	152	212		433
Total	160	163	611	203	1 137

25. TİHEK, Avrupa Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağı'nın bir üyesidir. İHEP, TİHEK'in yapısının Ulusal Kurumların Statüsüne İlişkin BM İlkeleri ile uyumlu hale getirilmesini ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel İttifakı tarafından akreditasyonunun sağlanmasını" öngörmektedir. Akreditasyon süreci için gerekli belgeler TİHEK tarafından 1 Haziran 2022 tarihinde Ulusal İnsan Hakları

Kurumları Küresel İttifakı'na sunulmuştur. Akreditasyon için değerlendirme Ekim 2022'de sonuçlanacaktır.

KDK (Kamu Denetçiliği Kurumu)

26. KDK, Anayasa'nın 74. Maddesi uyarınca ve Paris İlkeleri'ne uygun olarak 29 Haziran 2012 tarih ve 6328 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Anayasal statüye sahip olan KDK, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde bağımsız ve etkili bir şikayet mekanizması amacına hizmet etmektedir.

27. Kamu Denetçiliği Kurumu, TBMM'de gizli oyla dört yıllık bir süre için seçilen bir Baş denetçi ve beş kamu denetçisinden oluşmaktadır. TBMM'ye bağlıdır, kamu tüzel kişiliğine sahiptir ve kendi bütçesi vardır. Hiçbir makam, merci, kuruluş veya kişinin, Baş denetçi ve denetçilerin görev alanına giren konularda emir ve talimat veremeyeceği, genelge gönderemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı, Baş denetçi ve denetçilerin görevlerini yerine getirirken tarafsızlık ilkesine uygun hareket edecekleri kanunla düzenlenmiştir.

28. Ayrıca, Kamu Baş denetçisi ve kamu denetçilerinde yasal olarak aranan siyasi parti üyesi olmama, TBMM Genel Kurulu ve Karma Komisyon tarafından üçte iki çoğunlukla seçilme, görevleri ile ilgili olarak ancak TBMM Başkanı'nın izniyle soruşturmaya tabi tutulma ve başka bir işle meşgul olmama gibi koşullar da Kamu Denetçiliği Kurumu'nun bağımsız çalışmasını sağlamaktadır.

29. KDK, idarenin her türlü eylem ve işlemlerini hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmakla görevlidir. Herkes, şahsen veya yasal temsilcisi aracılığıyla, Türkçe dışındaki diller de dâhil olmak üzere, kuruma ücretsiz olarak şikâyetle bulunabilir. Başvurular şahsen, posta yoluyla, resmi internet sitesindeki (www.ombudsman.gov.tr) elektronik başvuru formu aracılığıyla veya il ya da ilçe kaymakamlıklarına yapılabilir. Çocuklar ayrıca www.kdkcocuk.gov.tr adresi üzerinden kendi başlarına elektronik başvuru yapabilirler.

30. KDK, ihlallerin giderilmesi ve anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması için gerekli tüm incelemeleri yapar. İdari makamlar tüm bilgi ve belgeleri sunmakla yükümlüdür. OI, bilirkişi atama ve tanık dinleme yetkisine sahiptir.

31. KDK, kabul edilen başvurular, tespit edilen eksiklikler, ele alınan ihlaller, tavsiyeler ve alınan diğer kararlar, bu kararlara uyan veya uymayan idareler hakkındaki tespitler ile tavsiye ve görüşleri içeren yıllık bir rapor hazırlar ve şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine riayet ederek TBMM'ye sunar. Rapor, TBMM Genel Kurulu'nda görüşülür ve Resmi Gazete'de yayımlanır.

32. KDK ayrıca, bir başvuru veya yıllık rapor beklemeksizin, gerekli gördüğü konularda özel raporlar hazırlama ve açıklamalarda bulunma yetkisine sahiptir. Böylece sektörel müdahalelerde bulunabilmekte ve sorunların çözümüne katkıda bulunabilmektedir. OI tarafından hazırlanan tüm raporlara web sitesinden erişilebilir.

33. KDK'ya başvuru Anayasa'nın 74. maddesi uyarınca anayasal bir haktır. Yapılan ön incelemenin ardından başvurunun kabul edilemez bulunması halinde ya incelenemezlik ya da sevk kararı verilmektedir. Sevk kararlarında, başvuru talebine ek olarak, gerektiğinde başvuruyu ilgili yasal çerçeve açıklanır, idareye yapması gerekenler hatırlatılır, başvuru talebini değerlendirmesi istenir ve dostane çözüme davet edilir. Sevk kararlarının çoğu idare tarafından dostane çözümle sonuçlanmakta ve başvuru sahiplerinin mağduriyetleri giderilmektedir.

34. Ön inceleme aşamasını geçen başvurular esastan incelenir ve başvurunun ve/veya ihlalin niteliğine göre tavsiye, ret, dostane çözüm veya karar verilmesine yer olmadığına dair karar verilir. KDK, başvuruları altı ay içinde sonuçlandırmakla yükümlüdür.

35. KDK'ya yapılan başvurular ve alınan kararlara ilişkin bilgiler aşağıda gösterilmektedir:

Karar türü	2017	2018	2019	2020	2021	2022 (1 Nisan tarihine kadar)
Yönlendirme	4 629	4 812	8 112	8 555	7 148	1 644
Kabul Edilemezlik	4 381	6 517	6 981	9 254	5 514	1 491
Geçersiz başvuru	56	187	159	164	426	17
Uygulamaları birleştirme	94	75	98	87	95	-
Uygulamaları ayırma	14	24	27	20	36	7
Dostane çözüm	1 575	1 916	1 607	1 808	1 928	530
Karar almak için bir gerekçe yok	469	433	435	284	280	182
Tavsiye	245	677	860	68 128	1 201	199
Reddetme	353	662	895	941	1 320	229
Kısmi tavsiye/Kısmi ret	177	269	410	704	403	193
Toplam kararlar	11 993	15 572	19 584	89 945	18 351	4 492
Toplam başvurular	17 131	17 585	20 968	90 209	18 843	4 542

36. KDK'nın tavsiyelerine uymayan makamların gerekçe göstermesi yasal bir zorunluluktur. Ayrıca tavsiyelere uymayan makamlar basın yoluyla kamuoyuna duyurulmakta ve yıllık rapor görüşmeleri sırasında bu makamlardan yetkililer TBMM Karma Komisyonuna davet edilmektedir. Ayrıca, yetkililer KDK tarafından düzenlenen çalıştay, konferans ve benzeri etkinliklere davet edilerek iletişim kanalları açık tutulmaktadır.

37. İyi yönetim ilkelerinin ihlali sonucunda alınan tavsiye kararlarına %83 oranında uyulmaktadır. İdari mekanizmada "vatandaş dostu" bir yaklaşımın benimsenmesi, hizmetlerin yürütülmesinde temel hak ve özgürlüklerin ve hukukun üstünlüğünün tam olarak korunmasının sağlanması ve iyi yönetim ilkelerinin kamu yönetimi aktörleri tarafından benimsenmesi amacıyla "İyi Yönetişim İlkeleri Rehberi" hazırlanmıştır.

38. KDK, Uluslararası Ombudsmanlık Enstitüsü ve Avrupa Ombudsmanlar Ağı Ombudsman ağlarının bir üyesidir.

Diğer kurumlar ve mekanizmalar

39. Cezaevlerinde sivil gözetimin güçlendirilmesi konusunda "Sivil İzleme Kurullarının (SPK) Etkinliğinin Artırılması" projesi Avrupa Konseyi'nin teknik desteği ile uygulanmaktadır.

40. Proje 4 bileşene ayrılmıştır:

- İlgili yasal ve düzenleyici çerçevenin uluslararası standartlara uygun olarak revize edilmesi yoluyla SPK'ların bağımsızlığının güçlendirilmesi;
- İzleme standartlarını, çalışma metodolojisini ve araçlarını daha da geliştirerek SPK'ların etkinliğinin artırılması;
- SPK üyeleri için sürdürülebilir eğitim sağlanması;
- SPK'ların iç koordinasyonunun ve diğer dış izleme mekanizmalarıyla iletişiminin iyileştirilmesi.

41. Projenin harici faydalanıcıları olarak TİHEK ve KDK tarafından aktif katılım sağlanmaktadır.

Ayrımcılık yasağı - Madde 2, 3, 6, 25 ve 26

Ayrımcılıkla mücadele için alınan yasal önlemler, gerçekleştirilen çalışma ve faaliyetler

42. Anayasa, ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşitliği güvence altına alır (Madde 10) ve ayrıca siyasi partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri (Madde 68) ve kamu hizmetine girme hakkı (Madde 70) gibi farklı konularda ayırmacılığı yasaklayan hükümler içerir.

43. Kanunlarla ilgili olarak:

- Devlet Memurları Kanunu'nun 7. maddesine göre, "Devlet memurları siyasi bir teşekküle üye olamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef tutan bir davranışta bulunamazlar; dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar; hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunamazlar ve bu eylemlere katılamazlar". Bu kurala aykırı hareket edenlere kademe ilerlemesinin durdurulması cezası verilir.
- Siyasi Partiler Kanunu Madde 12/1'e göre "...Siyasi parti tüzükleri, üyeliğe başvuranlar arasında dil, ırk, cinsiyet, din, mezhep, aile, zümre, sınıf ve meslek ayırımı gözetilen hükümler içeremez". Kanuna göre siyasi partiler, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir Devlet düzeni kurmak (Madde 78), bölgecilik veya ırkçılık yapmak (Madde 82) veya kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı amaç güdemezler (Madde 83).
- Türk Medeni Kanunu, İş Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Radyo ve Televizyon Kanunu, Sosyal Hizmetler Kanunu ve TİHEK Kanunu gibi kanunlarda da ayırmacılık karşıtı tedbirler öngörülmüştür.

44. Ceza hukuku kapsamında, TCK'nın 3/2 maddesi kanunun uygulanmasında ayırmacılığı yasaklamaktadır. Madde 115'te "inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme" ve Madde 122'de "nefret ve ayırmacılık" fiilleri suç sayılmıştır. Madde 135'e göre, kişinin siyasi, felsefi veya dini görüşlerini, irki kökenini, ahlaki eğilimlerini, cinsel yaşamını, sağlık durumunu veya sendikal bağlantılarını içeren kişisel verilerin hukuka aykırı olarak kaydedilmesi ağırlaştırıcı sebep teşkil etmektedir. 216. maddede ise ayırmacı saiklerle halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suç olarak düzenlenmiştir.

Ceza infaz kurumlarına ilişkin mevzuat

45. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 2. maddesinde, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kuralların, hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefi inanç, milli veya sosyal köken ve siyasi veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri veya diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanacağı belirtilmiştir.

46. Mahpusların personelden gördükleri muameleye ilişkin şikayetleri derhal ilgili makamlara iletilmekte ve gerekli görülen hallerde adli ve idari soruşturmalar başlatılmaktadır.

İHEP faaliyetleri

47. İHEP'te kanun önünde eşitlik ilkesinin altı çizilmektedir. "Nefret Söylemi ve Ayırmacılıkla Mücadelenin Etkinliğinin Artırılması" başlığı altında aşağıdaki faaliyetler sıralanmaktadır:

- Dil, din, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzeri nedenlere dayalı nefret söylemi ve ayırmacılıkla etkin mücadele edilecektir.
- Çalışma hayatında ayırmacılığın önlenmesine yönelik politikaların etkinliği artırılacaktır.
- İslamofobi, yabancı düşmanlığı, göçmen fobisi ve ırkçılık gibi ayırmacılık veya nefret söylemi/suç teşkil eden vakalara ilişkin ulusal ve uluslararası gelişmeler takip edilecek ve periyodik raporlar hazırlanacaktır.

- Ayrımcılık ve nefret suçlarıyla etkin mücadele için soruşturma rehberleri hazırlanacaktır.
- TCK kapsamında ayrımcılık ve nefret suçlarına ilişkin yeni bir düzenleme yapılacaktır.
- Ayrımcılık ve nefret suçlarından en çok etkilendiği düşünülen mağdurlara psiko-sosyal ve hukuki destek sunulacaktır.
- Nefret ve ayrımcılık içeren suçlar ve kabahatlerle ilgili bir veri tabanı oluşturularak istatistiklerin düzgün bir şekilde toplanması sağlanacak ve kolluk kuvvetleri ve savcılık personeli eğitilecektir.
- Medya çalışanlarına eğitimler verilerek ve el kitapları hazırlanarak nefret söylemi ve ayrımcılık konusunda farkındalık artırılacaktır.

TİHEK Faaliyetleri

48. Ayrımcılıkla mücadele TİHEK'in üç temel görevi arasında yer almaktadır. 6701 sayılı Kanun ayrımcılığa karşı kapsamlı bir mevzuat niteliğindedir.

49. Kanun kapsamındaki ayrımcılık türleri: ayırım yapmak, ayrımcı emir vermek ve bu emirleri uygulamak, çoklu, doğrudan ve dolaylı ayrımcılık, işyeri zorbalığı, engellilerle ilgili makul düzenleme yapmamak, taciz ve algıya dayalı ayrımcılık. Eşit muamele veya ayrımcılığa karşı korunma talebiyle idari veya adli işlem başlatanların, bu işlemlere katılanların veya temsilcilerinin karşılaştıkları olumsuz muameleler de ayrımcılık teşkil etmektedir.

50. Kanunun 5/1 maddesine göre, hizmet sunan gerçek kişiler, kamu kurum ve kuruluşları veya tüzel kişiler, bu hizmetlerden yararlanmak veya bilgi almak isteyen kişilere karşı ayrımcılık yapamaz. Kanun, ayrımcılık yasağının ihlali halinde, tüm kamu kurum ve kuruluşlarını ve tüzel kişileri, ayrımcılığın sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılması, tekrarının önlenmesi ve konunun idari ve adli yönden takibi için gerekli tüm tedbirleri almakla yükümlü tutmaktadır.

51. Ayrımcılıkla mücadele konusunda TİHEK'e aşağıdaki görevler verilmiştir: (i) Ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, inceleme ve soruşturma yapmak, karar almak ve sonuçlarını takip etmek; (ii) Ayrımcılık mağduru olduğu iddiasıyla kuruma başvuranlara, izleyebilecekleri idari ve hukuki yollar konusunda rehberlik etmek ve başvurularının takibinde yardımcı olmak; (iii) Ayrımcılıkla mücadele konusunda kitle iletişim araçlarını da kullanarak kamuoyunu bilgilendirmek; (iv) Milli eğitim müfredatına ve kamu görevlilerine yönelik mesleki eğitim kurslarına ilişkin ilkelerin belirlenmesine katkıda bulunmak; (v) Ayrımcılıkla mücadele konusunda yıllık raporlar hazırlamak.

52. Ayrımcılık mağduru olduğunu iddia eden herkes il ve ilçe kaymakamlıklarına ücretsiz olarak başvurabilir. Yetişkin başvuru sahiplerinin kimlikleri talep üzerine gizlenebilirken, reşit olmayan başvuru sahiplerinin kimlikleri her zaman gizli kalmaktadır. Başvurucunun iddiasını doğrulayan güçlü emarelerin varlığını ortaya koyması yeterli iken, ihlalle suçlanan kişi veya kurumun iddianın gerçek dışı olduğunu kanıtlaması gerekmektedir.

53. TİHEK, ayrımcılık yasağının ihlal edildiğini tespit ettiği durumlarda, sorumlu kişi veya kurumlara karşı para cezası uygulayabilir.

54. Ayrımcılıkla mücadele konusunda TİHEK tarafından yürütülen diğer çeşitli çalışmalar şunlardır:

- "İş Hayatında Ayrımcılıkla Mücadele" konulu uluslararası konferans (17 Nisan 2019).
- "2018 Yılı Ayrımcılıkla Mücadele Raporu": Raporunda, ayrımcılık yasağı kapsamına giren kamu hizmeti alanları ile bu alanlardaki politika ve faaliyetler bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır.

- "Otizmli Çocukların Eğitim Hakkı ve Ayrımcılık Yasağı Raporu" (2 Nisan 2020, Dünya Otizm Farkındalık Günü vesilesiyle).
- "Nefret Söylemi ve Nefret Suçları" başlıklı ulusal sempozyum (27 Ekim 2021).
- İstişare Komisyonunun İlk Toplantısı (18 Kasım 2021): Komisyon, ayrımcılıkla ilgili konularda sorunları tartışmak, çözüm önerileri getirmek, bilgi ve görüş alışverişinde bulunmak amacıyla KİHEP tarafından kurulmuştur. Komisyona üye olan birçok kamu kurum ve kuruluşu, STK'lar, sosyal ve mesleki örgüt temsilcileri, akademisyenler ve uzmanlar tarafından katılım sağlanmıştır.
- "Nefret Söylemi ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele Bağlamında Ayrımcılık Yasağı İlkesi ve Eşitlik Kurumlarının Rolü Özel Raporu": Raporun hazırlıkları devam etmektedir.

Diğer Kurum Faaliyetleri

55. KDK ayrıca kamu kurumlarının ayrımcılık yasağı ilkesine uyup uymadığını izleme yetkisine de sahiptir. Ocak 2017 ile Nisan 2022 tarihleri arasında KDK'ya toplam 85 ayrımcılık başvurusu yapılmıştır. Bu başvuruların 14'ü reddedilmiş, 47'si ilgili kişi/kurumlara yönlendirilmiş ve 16'sı sonuçlandırılmıştır.

56. Türkiye, CEDAW kapsamında CEDAW Komitesi'ne periyodik raporlar sunmaktadır. Kasım 2014'te 7. Periyodik Rapor, Kasım 2020'de 8. Periyodik Rapor ve Kasım 2021'de "Sorunlar Listesi"ne yanıtlar CEDAW Komitesine sunulmuştur. Türkiye'nin raporlama döneminde cinsiyet ayrımcılığına ilişkin taahhütlerine BM veri tabanından erişilebilir.

Nefret Suçları

57. "Nefret ve Ayrımcılık" suçu TCK'nın 122. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığına dayanarak; a) Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini engelleyen, b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş hizmetlerden yararlanmasını engelleyen, c) Bir kişinin işe alınmasını engelleyen, d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen, kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

58. 2 Mart 2014 tarihli ve 6529 sayılı Kanun ile "Ayrımcılık" başlığı, suçun nefret boyutunu vurgulamak amacıyla "Nefret ve Ayrımcılık" olarak değiştirilmiştir.

Olağanüstü Hal - Madde 4

59. 15 Temmuz 2016 tarihinde Devletin birçok kurumuna sızmış olan FETÖ, şiddet ve cebir kullanarak demokratik Anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri içinde yapılanan FETÖ mensupları darbe girişiminde savaş uçakları, taarruz helikopterleri, tanklar ve silahlı araçlar gibi çok sayıda ağır silah kullanmış; TBMM binası, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Emniyet Genel Müdürlüğü yerleşkesi ve Milli İstihbarat Teşkilatı yerleşkesi gibi kamu kurumları bombalanmıştır. Ayrıca medya kuruluşlarına saldırılarak televizyon yayınları ve internet erişimi kesilmiş, Cumhurbaşkanı suikast girişiminde bulunulmuştur. Bu darbe girişimi, başta yaşam hakkı olmak üzere halkın temel hak ve özgürlüklerini, toplumun demokratik değerlerini ve Anayasal düzeni hedef almıştır. Darbe girişimi 251 kişinin ölümü ve 2194 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanmıştır.

60. Devletin varlığına ve demokratik toplumun değerlerine yönelik tehditleri tamamen ortadan kaldırmak, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü korumak ve bu değerlere yönelik gelecekteki

saldırıları önlemek ve ortadan kaldırmak amacıyla 21 Temmuz 2016 tarihinde OHAL ilan edilmiş ve Anayasa'nın 120. Maddesi uyarınca TBMM tarafından onaylanmıştır.

61. OHAL kapsamında Türkiye, MSHUS ve AİHS'deki yükümlülüklerinden muafiyet hakkına başvurmuştur. Bu hak kullanılırken, MSHUS'nin 4. Maddesi ve İHK'nin 29 No.lu Genel Yorumunda belirtilen ilkelere uygun olarak istisnai, orantılı, gerekli ve geçici tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler günlük yaşamda değişikliklere veya kısıtlamalara neden olmamış ve temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını etkilememiştir. Sınırlanamaz haklara ilişkin herhangi bir tedbir alınmamış ve adil yargılanma hakkına saygı gösterilmiştir.

62. OHAL süresince 32 Kanun Hükmünde Kararname kabul edilmiştir. Bu süreçte, uluslararası insan hakları sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlülükler azami ölçüde riayet edilmiş ve bu tedbirlerin gereklilik ve orantılılık kriterlerini karşılaması sağlanmıştır.

63. OHAL'in uzatılmasına ilişkin tüm Kanun Hükmünde Kararnameler ve kararlar TBMM tarafından usulüne uygun olarak onaylanmıştır. TBMM'nin siyasi denetimine tabi olan Kanun Hükmünde Kararnameler, TBMM'nin onayı ile kanunlaşır kanunlaşmaz AYM'nin yargısal denetimine de tabi tutulmuştur. AYM bu bağlamda bir dizi hükmü incelemiş ve iptal etmiştir.

64. AK'nin tavsiyeleri doğrultusunda, OHAL kapsamında doğrudan KHK'lar ile tesis edilen idari işlemlere ilişkin başvuruları değerlendirmek ve sonuçlandırmak üzere 685 sayılı KHK ile "Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu" kurulmuş ve 22 Mayıs 2017 tarihinde çalışmaya başlamıştır. OHAL, AİHM tarafından tüketilmesi gereken bir iç hukuk yolu olarak kabul edilmekte ve kararları yargı denetimine tabi tutulmaktadır. OHK tarafından 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla yapılan incelemeler ve alınan kararlara ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Konu	Tebir	Başvuru	Kararlar			Derdest başvurular
			Kabul	Ret	Toplam	
Kamu görevinden çıkarılma	125.678	123.078	15.841	101.987	117.828	5.250
Emekli personelin rütbelерinin iptali	3.123	2.503	148	2.319	2.467	36
Burs iptali	270	185	10	146	156	29
Kurumların kapatılması	2.761	1.017	61	191	252	765
Toplam	131.832	126.783	16.060	104.643	120.703	6.080

65. OHAL 18 Temmuz 2018 tarihinde kaldırılmıştır. ICCPR ve AİHM'den derogasyon bildirimini aynı tarihte usulüne uygun olarak geri çekilmiştir.

66. Olağan durumda mevcut terör örgütleriyle etkin bir şekilde mücadele etmek ve meşru demokratik toplum düzenine gelecekte yapılacak müdahaleleri önlemek amacıyla, temel hak ve özgürlüklerin Anayasal güvence altına alınması, soruşturma, kovuşturma, disiplin ve idari tedbirlere ilişkin istisnai hükümlerin düzenlenmesi amacıyla 7145 sayılı Kanun 31 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun ile terörle mücadelede yürütülecek soruşturma ve kovuşturmalar bakımından adli makamlara belirli bir süre ile sınırlı olmak üzere bazı yetkiler verilmiştir. Kanun, OHAL'de alınan bu geçici tedbirlerin kalıcı hale dönüştürülmesini öngörmemiştir.

COVID-19

67. Türkiye, COVID-19 salgınıyla mücadele kapsamında MSHUS'nin 4. Maddesi uyarınca herhangi bir derogasyon bildiriminde bulunmamıştır. Tüm tedbirler, Anayasa, 1593 sayılı Umumi

Hıfzıssıhha Kanunu ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ve diğer ilgili mevzuat uyarınca hukukun üstünlüğüne, kamu hizmetlerinin aksamamasına ve halkın ihtiyaçlarına uygun olarak alınmıştır.

68. Alınan tedbirler geçicidir, coğrafi kapsam ve konu ile sınırlıdır ve gereklilik ve orantılılık kriterlerini karşılamaktadır. Tüm tedbirler düzenli olarak gözden geçirilmiş ve salgının değişen seyrine uyarlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün ve salgınla mücadele için özel olarak oluşturulan COVID-19 Bilimsel Danışma Kurulunun tavsiyeleri dikkate alınmıştır.

69. COVID-19 tedbirleri, Anayasa'nın 125. maddesi uyarınca idarenin her türlü işlemi gibi yargı denetimine tabidir.

70. Sağlıkla ilgili tüm olaylar ve gelişmeler Sağlık Bakanlığı tarafından yakından takip edilmektedir. Bu kapsamda 2006 yılında hazırlanan "Pandemi Hazırlık Planı" yeni gelişmelere göre güncellenmiş, Nisan 2019'da "Ulusal Pandemik İnfluenza Hazırlık Planı" yayımlanmış ve yerelde "İl Pandemik İnfluenza Hazırlık ve Faaliyet Planları" çalışmaları yürütülmüştür.

71. Pandeminin ilk aşamalarında riskli bölgelerden gelen tüm uçuşlar için önlemler alınmış, giriş noktalarında kontroller yapılmış, seyahat, sokağa çıkma yasağı ve toplu aktivite kontrolleri uygulanmış ve online eğitimler başlatılmıştır.

72. COVID-19'un başlangıcından bu yana yaygın temaslı takibi çalışmaları yürütülmektedir. Hastalığın yayılmasını önlemek amacıyla kontrollü sosyal yaşam önlemleri alınmakta, pozitif vakalara ve temaslara izolasyon tedbirleri uygulanmaktadır.

73. Haziran 2020 itibarıyla maske zorunluluğu, fiziksel mesafe ve hijyen korunarak sosyal hayat normalleşmeye başlamıştır.

Ceza infaz kurumlarındaki önlemler

74. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve Bulaşıcı Hastalıkların Sürveyansı ve Kontrolü Esaslarına Dair Tüzük ile Bilimsel Danışma Kurulu Tavsiyeleri ceza infaz kurumlarında alınan tedbirlerin temelini oluşturmaktadır.

75. Cezaevleri daha büyük bir enfeksiyon riski oluşturduğundan, ek tedbirlere ihtiyaç duyulmuştur. Bilimsel Danışma Kurulu'nun tavsiyeleri dikkate alınmıştır:

- Ceza infaz kurumlarına ilk kez kabul edilecek veya başka bir ceza infaz kurumundan nakledilecek tutuklu/hükümlülere ilk PCR testi yapılır ve sonuç alınana kadar ayrı bir bölüme yerleştirilir. Kurum içinde belirti gösteren tutuklu/hükümlülere de PCR testi yapılır. Test sonucunun pozitif çıkması halinde kişi hastanede veya kurumda ayrı bir hücrede 10 gün süreyle karantinaya alınır. Negatif çıkarsa, 10 günlük izolasyonun ardından kişi normal hücrelere yerleştirilir.
- Karantina altında bulunan bireylerin sağlık durumlarının takibi için sık sık kontroller gerçekleştirilmektedir.
- Ulusal COVID-19 Aşılama Programına uygun olarak tüm tutuklu ve hükümlüler ile kurum personeline rızaları alınarak aşılama işlemleri yapılmaktadır. 3 Haziran 2022 tarihi itibarıyla; hükümlü/tutukluların ilk doz aşılama oranı %94,2'dir. İkinci doz aşılama oranı %88,3, üçüncü doz aşılama oranı ise %56'dır.
- 7242 sayılı Kanun uyarınca, 14 Nisan 2020 tarihinden itibaren açık ceza infaz kurumlarında bulunan veya açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanan hükümlüler ile cezalarını denetimli serbestlik tedbiri altında çekmekte olanlara 31 Mayıs 2020 tarihine kadar COVID-19 izni verilmiştir. İzin süreleri daha sonra sürekli olarak

uzatılmış ve son olarak 31 Mayıs 2022 tarihinde iki ay süreyle uzatılmıştır. 2 Haziran 2022 tarihi itibarıyla 99.650 hükümlü COVID-19 iznini kullanmaktadır.

Terörle Mücadele Tedbirleri - Madde 2, 4, 6, 7, 9, 14 ve 17

76. Son 30 yıldır birden fazla terör örgütüyle mücadele eden Türkiye, terörizm ve finansmanıyla etkin mücadele için gerekli ve yeterli araçları sağlayan kapsamlı bir mevzuata sahiptir.

77. Türkiye'de terörle mücadeleye ilişkin temel kanun 3713 sayılı TMK'dır. Kanun, terör kavramını, terör suçlusunu, terör suçu teşkil eden fiilleri tanımlamakta ve terör suçlarına ilişkin soruşturma, kovuşturma, yargılama ve cezaların infazına ilişkin usulleri Anayasa ve MSHUS'ne uygun olarak açık, anlaşılır ve öngörülebilir bir şekilde düzenlemektedir.

78. TMK'da 2013 ve 2019 yıllarında yapılan değişikliklerle, yalnızca terör örgütlerinin cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösteren, öven ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik eden beyan ve ifadelerin Kanun kapsamında cezalandırılması öngörülmektedir. Haber verme sınırları içinde eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç teşkil etmemekte ve terör örgütü üyesi olmamakla birlikte örgüt adına belirli suçları işleyenlerin TCK'nın 220/6. maddesindeki genel hükümler kapsamında ayrıca ceza almaları engellenmektedir. Böylece, hak ve özgürlüklerin meşru kullanımı genişletilmiş ve ifade özgürlüğü alanında AIHM standartlarına uyum sağlanmıştır.

79. 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun, terörizmin finansmanı suçuna unsurlarını belirleyerek yeknesak bir düzenleme getirmiş ve suçun önlenmesi ile malvarlığının dondurulmasına ilişkin usul ve esasları belirlemiştir. Kanunun 4. maddesinde terörizmin finansmanı suçu tanımlanırken, TMK'da terör suçu olarak kabul edilen fiillerin yanı sıra BM Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme ve eklerinde belirtilen faaliyetler de suç kapsamına alınmıştır.

80. Türkiye 1991 yılından bu yana FATF üyesidir. Türkiye'nin Karşılıklı Değerlendirme Raporu'nun 2019'da FATF tarafından kabul edilmesinin ardından, Rapor'da tavsiye edilen eylemlerin ele alınmasına yönelik önemli yasal ve idari adımlar atılmıştır. Raporda belirtilen teknik eksikliklerin giderilmesi amacıyla 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Önlenmesi Hakkında Kanun 27 Aralık 2020 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Kanun ile kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanının önlenmesi mevzuatı yürürlüğe girmiş ve kara paranın aklanması ve terörün finansmanı ile mücadele mevzuatında çeşitli değişiklikler yapılmıştır.

81. Derneklere ilişkin 7262 sayılı Kanun'da yer alan hükümler, örgütlenme özgürlüğüne ilişkin uluslararası ve ulusal mevzuat ve uygulamalar dikkate alınarak ve ayrıca STK'ların görüşleri alınarak hayata geçirilmiştir. Amaç, daha etkin bir denetim ile şeffaflığı sağlamak, insanların hayırseverlik duygularının kötüye kullanılmasını önlemek ve STK'ları daha etkin ve güvenilir kılmaktır. Kanunun yürürlüğe girmesinden bu yana hiçbir derneğin yöneticisi veya birimi geçici olarak görevden uzaklaştırılmamış ve hiçbir derneğin faaliyeti askıya alınmamıştır.

82. Terörle mücadele tedbirlerine ilişkin ayrıntılı bilgi, BM Özel Prosedürlerinin (AL TUR 13/2020 ve OL TUR 3/2021) bildirimlerine Hükümet tarafından verilen cevaplarda zaten sunulmuştur.

Kadına yönelik şiddet - Madde 2, 3, 6, 7 ve 26

"Namus Cinayetlerine" Karşı Önlemler

83. TCK'nın 82. maddesinde kasten öldürme fiilinin üstsoya, altsoya, eşe, kardeşe karşı veya "töre saikiyle" işlenmesi ağırlaştırıcı neden olarak belirtilmiştir. Bu faktörlere 12 Mayıs 2022 tarihli değişiklikle "kadına karşı" suç işlenmesi de eklenmiştir.

84. "Töre ve Namus Cinayetleri ile Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketlerine Karşı Alınacak Tedbirler" konulu 4 Temmuz 2006 tarihli Genelge ile kadın ve çocuklara yönelik şiddet ile "töre ve namus" cinayetleriyle mücadelede alınacak tedbirler ve sorumlu kurumlar belirlenmiştir. Kurumlar sorumluluklarını işbirliği içinde yerine getirmekte ve üç aylık raporlarla izlenmektedir. İçişleri Bakanlığı ayrıca "Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Koordinasyonu" konulu bir Genelge yayınlamıştır.

Mağdurlara yardım sağlanmasına ve adalete erişimlerine yönelik tedbirler

85. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 20 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu konudaki usul ve esasların düzenlenmesidir. Kanun, dil, din, renk, cinsiyet, medeni hal, uyruk veya engellilik ayrımı yapılmaksızın her bireyi kapsamaktadır.

86. Kanun iki tür tedbir kararı getirmiştir: koruyucu ve önleyici. Tedbir kararı almak için şiddeti kanıtlayan herhangi bir delil veya rapor gerekmemektedir. Mağdura ve mağdurun çocuklarına barınma yeri sağlanması ve mağdurun hayati tehlikesinin bulunması halinde geçici koruma sağlanması gibi mülki amirler tarafından alınması gereken tedbirler, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk amirleri tarafından resen alınabilecektir. Aynı şekilde şiddet uygulayan kişiler hakkında mağdura karşı şiddet tehdidi, hakaret ve aşağılama içeren tutum ve davranışlarda bulunmaması, müşterek konuttan veya çevresinden derhal uzaklaşması, müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi gibi tedbirler de hâkim tarafından re'sen alınabilecektir, Korunan kişilere ve bunların konutlarına, okullarına ve işyerlerine yaklaşmama, şiddete uğramamış olsalar bile korunan kişinin arkadaşlarına veya yakınlarına ve çocuklarına yaklaşmama, çocuklarla kişisel ilişki kurulmasına izin veren kararlar saklı kalmak kaydıyla, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk amirleri tarafından resen alınabilir.

87. Kanun kapsamında tüm şiddet türleri için tedbirler öngörülmüştür. Kanun ile kurulan ŞÖNİM'lerde ve kadın sığınma evlerinde fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddete uğrayan veya uğrama ihtimali bulunan kadınlara ayrımcılık yapılmaksızın hizmet verilir ve hizmet sunumunda yalnızca beyanları esas alınır.

88. 2020-2021 yıllarını kapsayan "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı" 25 Ekim 2019 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

89. Yetkili makamlar tarafından verilen tedbir kararlarının etkin bir şekilde uygulanması amacıyla teknik araç ve yöntemlerle izlemeye ilişkin usul ve esasları düzenleyen Teknik Yöntemlerle Takip Sistemlerinin Kullanılmasına Dair Yönetmelik 4 Eylül 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

90. 17 Ekim 2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanun ile özellikle kadın ve çocuklara yönelik istismar suçlarında mağdurların haklarının güçlendirilmesi ve yargılamalar sırasında olumsuz etkilenmelerinin önlenmesi için ilave değişiklikler getirilmiştir. Adliyelerde çocuk izleme merkezleri

ve adli muayene odaları kanunlaştırılmış, mağdurların ifadelerinin bu merkezlerde uzmanlar tarafından alınması öngörülmüş ve usule ilişkin hususlar nedeniyle buldukları yer dışında bir yerde bulunması gereken mağdurların masraflarının devlet tarafından karşılanması öngörülmüştür.

91. "Suç Mağdurlarının Desteklenmesine İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile mağdurlara sağlanacak hizmet ve yardımlara ilişkin esaslar ile bu hizmetlerin yerine getirilmesine ilişkin görev, yetki ve sorumluluklar düzenlenmiş ve Adalet Bakanlığı bünyesinde Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

92. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü'nün başlıca görevleri arasında; mağdurları hak ve yükümlülükleri ile kendilerini bekleyen adli süreç hakkında bilgilendirmek, psiko-sosyal faaliyetlerle desteklemek, kırılgan gruplara yönelik hizmetleri ve hak kullanımlarını geliştirmek, tekrarlanan mağduriyetlere karşı önleyici tedbirler almak, adli yardım hizmetlerinin etkin ve verimli işlemesine yönelik tedbirler almak ve mağdurların hak arama yollarına ve adalete erişimini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmak yer almaktadır. Müdürlük ayrıca, ifadelerinin özel ve elverişli bir ortamda alınması gerekli görülen kırılgan gruplardan mağdurlara rahatlık sağlayarak yargı sürecine katkıda bulunmayı amaçlayan adliyelerde kurulan görüşme odalarını işletmektedir.

93. 14 Mayıs 2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanun ile kasten yaralama suçunun "canavarca hisle" işlenmesi ağırlaştırıcı neden olarak belirlenmiş ve hamile olan veya doğum yapmasının üzerinden altı ay geçmemiş olan kadın şüphelilerin tutuklama şartları mevcut olsa dahi tutuklama yerine adli kontrole tabi tutulabilmeleri öngörülmüştür.

94. 14 Temmuz 2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanun ile kasten öldürme, kasten yaralama, eziyet ve kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarının boşanılan eşe karşı işlenmesi ağırlaştırıcı neden olarak eklenmiştir.

95. 12 Mayıs 2022 tarihinde yapılan değişiklikle kadına karşı işlenen kasten öldürme, kasten yaralama, tehdit, işkence ve eziyet suçları için öngörülen ceza artırılmış; kadına karşı kasten yaralama suçunun işlenmesi tutuklama nedeni sayılmıştır. Israrlı takip eylemleri ayrı bir suç olarak düzenlenmiş, vekili olmayan şiddet mağduru kadınlara talepleri halinde baro tarafından ücretsiz avukat sağlanması sağlanmış, takdiri hafifletici nedenler sınırlandırılmış, failin duruşmalardaki salt iyi hal indirimi almaya yönelik davranışlarının (kılık kıyafetine dikkat etmesi, takım elbise giymesi gibi) dikkate alınmaması öngörülmüştür.

96. Mağdurlar, ceza davalarında avukatlık ücretleri de dahil olmak üzere tüm masraflardan muaf tutulmak için adli yardımdan da yararlanabilirler. Türkçe bilmeyen veya engelli olan mağdurlar için tercüman masrafları devlet tarafından karşılanır.

97. Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde hizmet veren "<https://magdurbilgi.adalet.gov.tr>" internet sitesi, suç mağdurlarının bilgiye erişimini güçlendirmek ve başvuru mekanizmaları hakkında farkındalıklarını artırmak amacıyla oluşturulmuştur.

98. "Türkiye'de Herkes İçin Adalete Erişim İçin Adli Yardım Uygulamalarının Geliştirilmesine Destek Projesi" ile dezavantajlı gruplara adli yardım sağlayan avukatlara kapasitelerini geliştirmeye yönelik eğitimler verilmiş, müdafi olarak görevlendirilen avukatlar için performans kriterleri geliştirilmiştir. Ankara Barosu tarafından başarılı bir örnek olarak sunulan şiddet mağdurlarına yönelik adli yardım ve bilinçlendirme projesi olan "Gelincik" sistemi, kadına yönelik şiddet davalarında görevlendirilen müdafilerin mesleki deneyimlerinin artırılması amacıyla diğer pilot barolarda da uygulamaya konulmuştur. Pilot barolarda bu alanda eğitim almış avukatların istihdam edildiği "Şiddet Mağdurlarına Destek Merkezleri" 24 Şubat 2022 tarihinde açılmıştır.

99. "Mağdurlara Yaklaşım Kılavuzu", kolluk kuvvetleri, sağlık çalışanları ve yargı mensupları için, mağdurlara yaklaşımda temel standart ve ilkeleri tek bir belgede toplamak, uygulamalarında mağdurlarla ilgilenen hizmet sağlayıcılara rehberlik etmek ve mağdurların haklarına saygılı ve duyarlı bir yaklaşım sergilemelerine destek olmak amacıyla hazırlanmıştır.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Planları

100. 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Ulusal Kalkınma Planı'nda kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın önlenmesi, kadınların toplumsal hayatın her alanında hak ve fırsatlardan eşit şekilde yararlanmasının sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi temel amaç olarak belirlenmiştir. Planda, çocuk yaşta zorla evlilikler ve her türlü istismar konusunda toplumsal farkındalığın artırılmasına hız verilmesi, koruyucu ve önleyici hizmetlerin etkinliğinin ve kapasitesinin artırılması hedefleniyor.

101. Özellikle kadına yönelik şiddeti ele alan "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları" 2007-2010, 2012-2015 ve 2016-2020 yıllarını kapsayan üç ayrı dönem için uygulanmıştır.

102. 2021-2025 yıllarını kapsayan 4. Eylem Planının uygulanması devam etmektedir. Plan, "şiddete sıfır tolerans" ilkesi doğrultusunda, "Adalet erişim ve mevzuat", "Politika ve koordinasyon", "Koruyucu ve önleyici hizmetler", "Toplumsal farkındalık" ve "Veri ve istatistik" olmak üzere 5 ana hedef, 28 strateji ve 227 faaliyeti kapsamaktadır. Plan kamuya açıktır ve detayları Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın internet sitesinde mevcuttur.

103. İHEP, kadına yönelik şiddetle mücadele için somut adımlar da içermektedir.

İdari Tedbirler ve Hizmetler, Araştırma ve Projeler

104. KADES (Kadın Acil Destek) uygulaması ile şiddete uğrayan veya uğrama ihtimali olan kadınlar, cep telefonlarındaki cihaz konum bilgisini açarak tek tuşla Acil Çağrı Merkezine ulaşabilmekte ve olaya müdahale eden en yakın birim veya devriye olay yerine sevk edilmektedir. 1 Temmuz 2022 itibarıyla uygulamayı 3.685.251 kişi indirmiş ve 405.014 kadın acil durum sistemini kullanmıştır.

105. Adalet Bakanlığı'nın 17 Aralık 2019 tarihli "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanması" konulu Genelgesi ile soruşturmaların uzman Cumhuriyet savcılar tarafından yürütülmesi için Cumhuriyet Başsavcılığı bünyesinde aile içi şiddet suçlarından sorumlu soruşturma büroları oluşturulmuştur.

106. İçişleri Bakanlığı'nın 1 Ocak 2020 tarihli Genelgesi ile tüm il emniyet müdürlükleri bünyesinde "Aile İçi Şiddet ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Büro Amirlikleri" ve il jandarma komutanlıkları bünyesinde "Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube/Kısım Amirlikleri" soruşturma bürolarını tamamlayıcı birimler olarak oluşturulmuştur.

107. HSK tarafından 6284 sayılı Kanun'da öngörülen koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının yeknesak bir şekilde değerlendirilmesi ve etkin takibinin sağlanması amacıyla ihtisas mahkemeleri belirlenmiş ve faaliyete geçmiştir.

108. ŞÖNİM'ler, 6284 sayılı Kanun ile kurulan, tercihen kadınlardan oluşan uzman personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin 7 gün 24 saat esasına göre verildiği merkezlerdir. Tüm illerde kurulan ŞÖNİM'lerde psiko-sosyal, hukuki, eğitsel, mesleki, tıbbi, ekonomik destek ile rehberlik ve danışmanlık hizmetleri verilmekte, şiddet mağdurları için alınan tedbirlerin takibi ve izlenmesi yapılmaktadır. Şiddete maruz kalan veya kalma riski bulunan kişiler ŞÖNİM'lere başvurabilmektedir. 2022 yılı Mayıs ayı sonu itibarıyla 107.317'si kadın, 7.393'ü çocuk ve 10.063'ü erkek olmak üzere

124.773 kişi hizmet almıştır. İlçe düzeyinde hizmetler, yerel Sosyal Hizmet Merkezleri bünyesindeki 387 irtibat noktası aracılığıyla sağlanmaktadır. Toplam 149 kadın sığınma evi 3.624 kapasite ile hizmet vermektedir. Sığınma evlerinin kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

109. "Alo 183 Sosyal Destek Hattı" şiddete maruz kalmış veya kalma riski taşıyan, destek ve yardıma ihtiyaç duyan kadın ve çocuklar için psikolojik, hukuki ve ekonomik danışmanlık hizmeti olarak çalışmaktadır. Hizmet, bireyleri hakları ve nereye başvuracakları konusunda bilgilendirmektedir. Ayrıca mağdurlardan gelen çağrılar ihmal, istismar ve şiddet ya da töre ve namus cinayeti vakalarının önlenmesi için tedbir sebebi olarak kabul edilmekte ve gerekli müdahale sağlanmaktadır. Bu hat 7/24 hizmet vermektedir ve ücretsizdir.

110. "Elektronik İzleme Merkezleri"nin kurulması ile şiddet mağdurlarının ve faillerin takip edildiği pilot elektronik kelepçe uygulamasının ülke geneline yaygınlaştırılması için teknik altyapı çalışmaları 25 Ocak 2021 tarihinde tamamlanmıştır. "Risk Analizi ve Yönetimi Modülü" geliştirilmiş ve tüm illerde uygulanmıştır.

111. Şiddet uygulayanlara yönelik olarak şiddet kavramı, öfke kontrolü ve iletişim becerileri gibi konularda "Aile İçi Şiddetle Mücadelede Farkındalık Seminer Programı" verilmektedir.

112. "Etki Analizi Araştırması" 6284 sayılı Kanun'un uygulanmasına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca "Önleme, Müdahale ve Politika Boyutlarıyla Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet ve Covid-19 Salgınının Etkileri" konulu çalışmalar başlatılmıştır.

113. 2007 yılından bu yana yaklaşık 1,4 milyon askeri personele, 75.000 kamu görevlisine, 110.000 din görevlisine, 200.000 sağlık çalışanına ve 400.000 kolluk görevlisine eğitim ve seminerler verilmiştir.

114. AB tarafından finanse edilen "Aile İçi Şiddetle Mücadele için Kadın Sığınma Evleri Projesi", destek hizmetlerinin kurulması ve geliştirilmesi amacıyla 2014-2016 yılları arasında yürütülmüştür. Proje, 26 ilde destek hizmetlerinin kurulması veya geliştirilmesi yoluyla kadınlara koruma sağlamayı amaçlamıştır.

115. BM Nüfus Fonu ile işbirliği içinde, kadına yönelik şiddet konusunda farkındalık yaratmak, Suriyeli kadın ve çocuklara yönelik şiddeti önlemek ve hizmet sağlayıcıların kapasitesini güçlendirmek amacıyla Türkiye'deki Suriyelilere yönelik "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Müdahale ve Mücadele için İnsani Yardım Programı" yürütülmüştür. Hizmet sağlayıcılara eğitimler verildi ve Suriyeli kadınlar arasında dayanışma oluşturmak için toplantılar düzenlendi. Ayrıca Suriyeliler için kadına yönelik şiddet, rıza yaşı, resmi nikâh ve kadın hakları konularında bilgilendirici broşürler hazırlanmıştır.

COVID-19 önlemleri

116. Türkiye'de ilk COVID-19 vakasının tespit edildiği 10 Mart 2020 tarihinden itibaren Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ŞÖNİM'ler, Sosyal Hizmet Merkezleri ve Kadın Sığınma Evleri ile işbirliği içerisinde gerekli tedbirler alınmıştır. Pandemi döneminde barınma amaçlı yapılan başvurularda kamu kurum ve kuruluşlarına ait sosyal tesis, yurt veya benzeri yerlerde alternatif barınma imkânları oluşturulmuştur. Bu kapsamda 49 ilde 71 tesis kullanılmıştır.

117. 2020 Mart ayı itibarıyla pandeminin sosyal koşulları nedeniyle "Alo 183 Sosyal Destek Hattı"na gelen çağrılardaki artış göz önünde bulundurularak hatta önceliklendirme hizmeti verilmiş ve şiddet mağdurlarının sıraya girmeden ilgili destek personeline ulaşması sağlanmıştır.

Yolsuzlukla mücadele tedbirleri - Madde 2 ve 25

Devlet ihalelerinin dağıtımında kara para aklama, rüşvet ve gizli anlaşma iddiaları

118. Devlet ihalelerine ilişkin esaslar aşağıda detayları verilen ilgili kanunlarda açıkça ve özel olarak düzenlenmiş olup, ihalelerin her aşaması kamuya açık, iç ve dış denetime tabi, şeffaf ve rekabetçi bir şekilde yürütülmektedir. Kara para aklama, rüşvet ve gizli anlaşma gibi yolsuzluk suçları kanunla düzenlenir ve yargı denetimine tabidir.

Darbe girişimi sonrasında mal varlıkları kamulaştırılan kuruluşlar ve kayyum atamaları

119. OHAL kapsamında çıkarılan 667, 689 ve 695 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler daha sonra TBMM tarafından 6749, 7088 ve 7092 sayılı Kanunlar olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde vakıfların kapatılmasında bu Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnameler esas alınmıştır. Kapatılan kuruluşların mütevellilerinin atanması ve yönetimi mahkeme kararı ile belirlenmektedir.

120. Terör örgütleriyle iltisakı veya irtibatı olan şirketler ve diğer varlıklar bakımından, 674 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (6758 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir) ve 677 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (7083 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir) uyarınca, şirketlerdeki kayyum yetkisi ve varlık değerleri TMSF'ye devredilmiştir. TMSF halen 715 şirket ve 101 gerçek kişinin mal varlığına kayyum olarak görev yapmaktadır.

121. TMSF'nin kayyum olarak atandığı şirketler tüzel kişiliğe haiz olup, 6758 sayılı Kanun kapsamında ilgili mevzuat çerçevesinde atanan yöneticiler tarafından ticari teamüllere ve basiretli tacir ilkesine uygun olarak yönetilmektedir. Bu şirketleri yolsuzluk riskiyle karşı karşıya bırakmak yerine, TMSF'nin kayyum olarak atanması ile ticari işlemler eksiksiz bir şekilde kayıt altına alınarak kayıt dışılık giderilmiş ve TTK, Türk vergi mevzuatı, Sermaye Piyasası Kanunu ve diğer ilgili standartlara uygun olarak işlerin şeffaf bir şekilde yürütülmesi sağlanmıştır.

122. Şirketler hakkında alınan kararlar ve yönetimin eylemleri pay sahipleri tarafından sürekli olarak sorgulanmakta ve 6758 sayılı Kanun uyarınca mahkemeler önüne getirilmektedir. Bazı şirketler ayrıca TTK uyarınca bağımsız denetime tabi olup, düzenleyici ve denetleyici kurumların gözetimi altında bulunmakta ve borsada işlem görmektedir.

123. Kanun Hükmünde Kararnameler ile kapatılan bu kuruluşlar hakkında alınan tedbirlere itiraz eden başvuruları YDK değerlendirmekte ve karara bağlamaktadır. Kapatma işlemlerine karşı yapılan başvurular da dâhil olmak üzere, 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla YDK tarafından yapılan incelemeler ve alınan kararlara ilişkin bilgiler yukarıdaki 64. paragrafta belirtilmiştir.

124. Kapatılan kuruluşlara ilişkin bir başvurunun kabul edilmesi halinde, Kanun Hükmünde Kararnamede yer alan kuruluşla ilgili hükümler, yayım tarihinden itibaren geçerli olmak üzere tüm sonuçlarıyla birlikte yürürlükten kaldırılır.

125. Derneklerin kayyumlar tarafından yönetilmesine ilişkin esaslar 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 27, 30 ve 32. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre, kamu yararına çalışan dernekler en az iki yılda bir denetlenecektir. Suç işlendiğinin tespiti halinde geçici bir tedbir olarak üyeliğin askıya alınabileceği ve talep üzerine mahkeme kararıyla kayyum atanacağı belirtilmiştir.

126. AİHM, başvuranın büyük hissedarı olduğu bazı şirketlere FETÖ ile bağlantılı olarak yürütülen bir ceza soruşturmasında kayyum atanmasına ilişkin İpek/Türkiye (4158/19, 21 Ekim 2021) kararında, başvuruyu iç hukuk yollarının tüketilmemesi ve iddiaların açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.

Yolsuzlukla mücadele için kurumsal ve yasal çerçeve

127. Yolsuzluğun önlenmesi ve kamu kurumlarının şeffaflığı Anayasa'nın 71, 74, 108 ve 160. maddelerinde güvence altına alınmıştır. Yolsuzlukla mücadeleye ilişkin olarak 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4208 sayılı Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun'da düzenlemeler bulunmaktadır. Ayrıca, doğrudan cezai yaptırıma tabi olan yolsuzluk fiilleri TCK'da olduğu gibi rüşvet, irtikap, zimmet, aklama, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, görevi kötüye kullanma ve Sermaye Piyasası Kanunu'nda içeriden öğrenenlerin ticareti olarak düzenlenmiştir. Ayrıca 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nda da düzenlemeler bulunmaktadır.

128. BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ve OECD Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi ile uyumun sağlanması için iç mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmıştır.

129. Kamu kaynaklarının şeffaflık, hesap verebilirlik temelinde daha etkin ve verimli kullanıldığı bir mali yönetim ve kontrol sistemi 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile sağlanmaktadır. Kamu kaynaklarının elde edilmesi ve kullanılmasında yetkili olan herkesin mali açıdan sorumlu tutulabilmesini sağlar.

130. Anayasal bir kurum olan Sayıştay, merkezi yönetim bütçesi ile finanse edilen kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamakla görevlidir.

131. Kamu kurumlarının ihale süreçleri Sayıştay denetimlerinde öncelikli olarak incelenen alanların başında gelmektedir. Kamu kaynaklarının kullanımında belirlenmiş ilke ve usullere uyulup uyulmadığı hem mali denetim hem de uygunluk denetimi açısından incelenmektedir.

132. Kamu alımları esas olarak 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile düzenlenmektedir. Kanunun temel ilkeleri şeffaflık, rekabet, eşit muamele, güvenilirlik, gizlilik, kamu denetimi, ihtiyaçların uygun ve hızlı bir şekilde karşılanması ve kaynakların etkin kullanımınıdır.

133. Kamu alımlarında şeffaflığı sağlamak için çeşitli araçlar bulunmaktadır. Kamu İhale Kanununa (KİK)'e göre, temel ihale yöntemleri, ihale öncesinde ihale fırsatlarının duyurulmasını gerektiren açık ve belli istekliler arasında ihale usulleridir. KİK kapsamındaki tüm ihale ilanları Elektronik Kamu Alımları Platformunda (EKAP) (<https://ekap.kik.gov.tr>) yayınlanır ve kamu tarafından görülebilir. İhale sonuç bildirimleri de EKAP'ta yayınlanır ve teklif verenlerin sayısı, kazanan teklif sahiplerinin isimleri, tahmini bedel, sözleşme bedeli, sözleşme tarihi gibi bilgileri içerir. Ayrıca, ihale dokümanlarının EKAP üzerinden kamuya açık hale getirilmesi gerekmektedir. EKAP'taki ihale arama ekranı, kamunun geçmiş ve devam eden ihale prosedürleri hakkında arama yapmasına ve bilgi edinmesine olanak tanır. Anlaşmazlık çözümleri ve yasaklı tedarikçiler de herhangi bir kayıt veya şifre olmaksızın EKAP'ta mevcuttur.

134. İnceleme ve çözüm yolları sistemi, denetim ve adli kontrol mekanizmaları, şeffaf ve sağlam ihale usulleri sağlamak için mevcuttur. Kamu İhale Kanunu ile kurulan Kamu İhale Kurumu, kamu alımları alanında düzenleyici ve denetleyici bir kurumdur. Kurum, kanununda belirtilen ilke, usul ve işlemlerin doğru bir şekilde uygulanması için görev ve yetkiye sahiptir. Kamu İhale Kurumu, görevlerini yerine getirirken bağımsızdır. Hiçbir organ, makam, kuruluş veya kişi KİK kararlarını etkilemek amacıyla emir veya talimat veremez.

135. Kamu İhale Kurumu, ihale sürecinden elenme nedenlerini düzenlemekte ve ihale sürecinde hile, vaat, tehdit, nüfuz kullanma, çıkar sağlama, anlaşma, irtikap, rüşvet veya başka yollarla ihaleye ilişkin işlemlere fesat karıştırma gibi yasak fiil ve davranışları sıralamaktadır.

136. Yasaklanan fiilleri işleyenler, en az bir yıl ve en fazla iki yıl süreyle tüm kamu kurum ve kuruluşları tarafından gerçekleştirilen ihalelere katılmaktan men edilir. Buna ek olarak, Kamu İhale Kurumu kamu ihalelerine katılması yasaklanan isteklilerin bir listesini tutar ve ihale komisyonları ihaleyi kazanan isteklinin kara listede olup olmadığını kontrol eder. Yasaklanan fiillerden birinin TCK'ya göre suç teşkil etmesi halinde, Cumhuriyet savcılarına bildirimde bulunulur ve haklarında ceza davası açılanlar adli kovuşturma sona erene kadar kamu ihalelerine katılamazlar. İhale görevlileri görevlerini tarafsız bir şekilde ve yasalara uygun olarak yerine getirmelidir, aksi takdirde KİK'te listelenen yaptırımlara tabi olurlar.

137. TCK'nın 235. ve 236. maddeleri ihaleye fesat karıştırmayı tanımlamakta ve yasaklamaktadır. Bu suçu işleyenler üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.

138. Türkiye, 1 Ocak 2004 itibarıyla GRECO'ya üye olmuştur ve faaliyetlerine aktif olarak katılmakta ve OECD ve FATF'nin tüm karar ve tavsiyelerini tam olarak uygulamaktadır.

İstatistikler

139. Suç teşkil eden fiillere ilişkin olarak Sayıştay 2021 yılı sonu itibarıyla 11 konuyu ilgili Cumhuriyet Savcılıklarına gereği yapılmak üzere göndermiştir.

140. TMSF'nin şirketlere kayyum atadığı Eylül 2016'dan bu yana savcılıklara 15 şikâyetle bulunmuş ve 5'i hakkında takipsizlik kararı verilmiştir. Bir dosyada ise Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 127. maddesine dayanarak soruşturma izni verilmemesine karar vermiştir. Halen 6 dosyada soruşturma ile bilgi ve belge toplama süreci, 1 dosyada ise ceza yargılaması devam etmektedir. Ayrıca, TMSF'nin kayyım sıfatıyla yaptığı adli satışlara ilişkin olarak idare mahkemelerinde açılan 158 iptal davasından 113'ü kabul edilmiş, 4'ü reddedilmiş olup, 41'inin temyiz süreci devam etmektedir.

Zorla kaybetmeler ve kaçırılmalar - Madde 6, 9 ve 12

141. Kolluk tarafından gerçekleştirilen tüm işlemler ilgili kanunlarda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yürütülür ve adli makamlar, ulusal ve uluslararası merciler tarafından denetlenir.

142. BM Zorla ve İrade Dışı Kayıplar Çalışma Grubu, Çalışma Grubu tarafından Türkiye'ye iletilen kişilerle ilgili soruşturma/kovuşturma süreçleri hakkında bilgilendirilmektedir. Bu konularda diğer BM Özel Mekanizmalarından alınan bildirimler de usulüne uygun olarak yanıtlanmaktadır.

143. Bazı kaçırma iddiaları FETÖ'nün yaygın ve kötü niyetli stratejisinin bir parçasıdır. Terör örgütünün elebaşının, FETÖ üyeliğinden şüphelenilen kişilerin "gaybubet evleri" ("güvenli evler") adı verilen özel evlerde saklanmaları ve kaçırılma mağduru gibi davranmaları gerektiğine dair açık talimatları vardır. Buradaki temel amaç, üyelere FETÖ'nün yasadışı faaliyetlerini sürdürme ve tutuklanma riskinden kaçınma fırsatı vermektir.

144. Örneğin, AİHM'e yapılan İrmak ve diğerleri /Türkiye (Başvuru no.18036/19), Zeybek ve diğerleri /Türkiye (Başvuru no.21330/19) ve Kaya ve diğerleri /Türkiye (Başvuru no.14443/19) başvuruları daha sonra başvuranlar tarafından geri çekilmiş, sonuç olarak Mahkeme davaların reddine karar vermiştir. Benzer şekilde AİHM, devlet görevlileri tarafından kaçırıldığı iddia edilen Okumuş ve diğerleri /Türkiye (Başvuru no.58984/17) başvurusunu da takip edilmediği için reddetmiştir. Son olarak AİHM, benzer bir şikâyetle yapılan Tunç ve diğerleri /Türkiye (Başvuru

no.45801/19) başvurusunu, şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olduğunu belirterek kabul edilemez bulmuştur.

145. Bu tür taktikler uluslararası kamuoyunu aldatmaya yönelik kasıtlı girişimlerdir ve açıkça uluslararası şikâyet mekanizmalarının kötüye kullanılması anlamına gelmektedir.

İşkence ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezanın yasaklanması - Madde 2, 7, 9, 10, 12 ve 14

146. Türkiye, 2003 yılından bu yana "işkenceye karşı sıfır tolerans" politikasını benimsemiş ve tüm işkence ve kötü muamele eylemlerini önlemek, soruşturmak, kovuşturmak ve cezalandırmak amacıyla kapsamlı bir dizi mevzuat ve diğer tedbirleri uygulamaya koymuştur. Türkiye, İşkenceye Karşı Komite'ye periyodik ülke raporları sunmaktadır. 2014 tarihli 4. Ülke Raporu ve 2020 tarihli 5. Ülke Raporu kapsamlı ve ayrıntılı bilgiler içermekte olup BM veri tabanından erişilebilmektedir.

147. Anayasa'nın 17/3. maddesinde kimseye işkence yapılamayacağı, kimsenin insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamayacağı belirtilmektedir. TCK'nın 77. maddesi işkencenin siyasi, felsefi, irki veya dini saiklerle bir topluluğa karşı işlenmesi halinde insanlığa karşı evrensel bir suç olduğunu belirtmektedir. TCK'nın 94. maddesi, bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışların kamu görevlisi tarafından gerçekleştirilmesinin işkence suçunu oluşturacağını düzenlemektedir.

148. İşkence suçuna ilişkin zamanaşımı 2013 yılında tamamen kaldırılmış ve 23 Ocak 2017 tarihli 682 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile işkence, memuriyetten çıkarılma sebeplerinden biri olarak kabul edilmiştir.

İşkenceyle mücadelede ulusal önleme mekanizmaları ve uluslararası denetim

149. Ceza infaz kurumları ulusal ve uluslararası denetime açıktır. Ulusal düzeyde Cumhuriyet savcıları, cezaevlerinden sorumlu savcılar, Adalet Bakanlığı müfettişleri, kontrolörler, sivil izleme kurulları, STK temsilcilerinden oluşan il ve ilçe insan hakları kurulları, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, TİHEK ve KDK tarafından izlenmekte ve denetlenmektedir.

150. CMK ve Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği uyarınca, gözaltı odaları, varsa ifade alma odaları, gözaltına alınanların durumu, gözaltına alınma nedeni ve süresi, yakalama ve gözaltına alma ile ilgili tüm kayıt ve işlemler Cumhuriyet Başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet Savcıları tarafından denetlenir.

151. Karakollar ve gözaltı yerleri il ve ilçe genel müfettişleri tarafından, periyodik olarak Mülkiye Müfettişleri tarafından denetlenir.

152. Soruşturmanın etkinliğini artırmak amacıyla, Adalet Bakanlığı 20 Şubat 2015 tarihinde 158 sayılı Genelge yayınlamış ve başta işkence ve kötü muamele olmak üzere insan hakları ihlalleri iddialarına ilişkin soruşturmanın bizzat Cumhuriyet Başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet Savcısı tarafından yürütülmesini hükme bağlamıştır.

153. Kolluk Gözetim Komisyonu Mayıs 2016 tarihli 6713 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Bir denetim kurulu olarak, kolluk görevlilerine yönelik tüm kovuşturmalar ve disiplin prosedürleri için ortak bir veri tabanı oluşturarak kolluk birimlerinin etkinliğini ve şeffaflığını artırmayı

amaçlamaktadır. Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik 7 Ağustos 2019 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

154. Kolluk Gözetim Komisyonu, OPCAT kapsamında UÖM olarak, özgürlüğünden mahrum bırakılan veya koruma altına alınan kişilerin başvurularını incelemekte, bu kişilerin tutulduğu yerlere düzenli olarak haberli veya habersiz ziyaretler gerçekleştirmekte ve bu ziyaretlere ilişkin raporlar hazırlamaktadır. Kolluk Gözetim Komisyonu, ceza infaz kurumlarının yanı sıra geri gönderme merkezlerini, psikiyatri merkezlerini, huzurevlerini, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerini, çocuk evlerini ve çocuk evleri sitelerini, çocuk destek merkezlerini, engelli bakım ve rehabilitasyon merkezlerini ve geçici barınma merkezlerini ziyaret etmektedir.

155. Uluslararası düzeyde, özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin tutulduğu tüm yerler CPT, SPT, BM Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu ve BM İşkencenin Önlenmesi Özel Raportörü gibi mekanizmalar tarafından ziyaret edilebilir ve denetlenebilir.

İstatistikler

156. Emniyet Genel Müdürlüğü personeline yönelik "işkence" iddialarını içeren 2017 yılında 20, 2018 yılında 21, 2019 yılında 14, 2020 yılında 12 ve 2021 yılında 37 olmak üzere toplam 104 idari soruşturma dosyası ve 2017 yılında 16, 2018 yılında 10, 2019 yılında 8, 2020 yılında 13 ve 2021 yılında 13 olmak üzere toplam 61 adli soruşturma dosyası bulunmaktadır.

157. (Dönemin) Türkiye İnsan Hakları Kurumu, UÖM (Ulusal Önleme Mekanizması) olarak 2014 yılında 5 ve 2015 yılında 7 ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretlerin raporlarına ek olarak, 2014 yılında 4 tematik rapor ve 2015 yılında 2 tematik rapor ve inceleme raporu UÖM tarafından hazırlanmıştır. 2014 yılında 134, 2015 yılında ise 211 başvuru incelenmiştir. Kötü muamele yasağı ile ilgili olarak ceza infaz kurumlarından gelenler hariç olmak üzere 2015 yılında 21 başvuru incelenmiştir.

158. UÖM olarak resen veya başvuru üzerine 2016 yılında kurulan TİHEK tarafından yapılan incelemeler ve alınan kararlara ilişkin bilgiler yukarıdaki 24. paragrafta sunulmuştur. TİHEK'in alıkonulma yerlerine ilişkin ziyaret ve raporlarına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

	2017	2018	2019	2020	2021
Ziyaretler	5	28	34	13	56
Raporlar	0	13	24	15	14

159. TİHEK ayrıca alternatif izleme yöntemlerinin oluşturulması konusunda çalışmalar yürütmüş ve Adalet Bakanlığı ile işbirliği içinde TİHEK'e görsel-işitsel bilgi sistemi kurulmuştur.

Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı - Madde 6 ve 9

Alıkonulmaya karşı alternatif tedbirler

160. CMK'nın 109. maddesi uyarınca; 100. maddede belirtilen tutuklama nedenlerinin varlığı halinde, tutuklama yerine şüphelinin adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir. Adli kontrole ilişkin hükümler, kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de uygulanabilir.

161. Şüphelinin suç durumunun niteliğine ve her olayın koşullarına göre yurt dışına çıkış yasağı, konut, tedavi veya eğitim yasağı gibi farklı adli kontrol tedbirleri uygulanabilir. Adli kontrolün devamına ilişkin kararın, 8 Temmuz 2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle

soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh ceza hâkimleri tarafından, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından resen en geç dört aylık aralıklarla verilmesi öngörülmektedir.

162. Şüpheli, sanık ve hükümlülerin izlenmesi, denetlenmesi ve takibi elektronik cihazlar kullanılarak da gerçekleştirilebilir.

Azami yasal gözaltı süresi

163. CMK'nın 91. ve müteakip maddelerine göre gözaltı süresi kural olarak 24 saati geçemez. Suçun toplu olarak işlenmesi ve suç delillerinin toplanmasında güçlük bulunması veya şüpheli sayısının çokluğu halinde, Cumhuriyet savcısı gözaltı süresinin her defasında bir günü geçmemek üzere üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir.

164. OHAL döneminde kabul edilen 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile gözaltı süresi, OHAL dönemiyle sınırlı olmak üzere, terörle ilgili belirli suçlar için azami 30 güne çıkarılmıştır. Daha sonra 23 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe giren 684 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bu süre 7 güne indirilmiş ve Cumhuriyet savcısının bu süreyi, çok sayıda şüphelinin dahil olduğu veya delil toplamada güçlük çekilen durumlarda sınırlı olmak üzere en fazla 7 gün uzatabileceği düzenlenmiştir.

165. 30 günlük azami gözaltı süresi, her terör şüphelisine azami olarak uygulanmamıştır. Nitekim OHAL döneminde terörle ilgili soruşturmanın yaklaşık %80'inde şüpheliler genellikle 4 ila 5 gün gözaltında tutulmuştur.

166. 25 Temmuz 2018 tarihli ve 7145 sayılı Kanun ile, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç yıl süreyle uygulanmak üzere, terörle bağlantılı suçlar ve Anayasal düzene karşı işlenen suçlarda azami gözaltı süresi 48 saate indirilmiş ve bu sürenin, kapsamlı veya delillerin toplanmasında güçlük çekilen hallerle sınırlı olmak üzere, Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, yakalanan kişinin hazır bulunduğu duruşmada hâkim kararıyla aynı sürelerle iki defaya kadar uzatılabileceği düzenlenmiştir.

167. 18 Temmuz 2021 tarihli ve 7333 sayılı Kanun ile yukarıda belirtilen üç yıllık süre bir yıl daha uzatılmıştır.

İtiraz hakkı

168. OHAL süresince CMK'nın 104. maddesi uyarınca tutuklama kararlarına itiraz etmek mümkün olmuştur. Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmesini talep edebilir. Şüphelinin tutukluluğunun devamına mahkeme tarafından karar verilir. Bu kararlara itiraz edilebilir. İtiraz hakkı sadece ilk derece mahkemelerinde değil, aynı zamanda Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay nezdinde de mevcuttur. Gözaltında hukuki yardım mümkündür.

169. Şüpheli veya sanığın itirazını değerlendiren mahkeme talebin reddine karar verirse dosyayı bir üst mahkemeye gönderir. Böylece karar bir üst yargı merciinin denetimine de sunulmuş olur. CMK'nın 108. maddesi uyarınca Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi her otuz günde bir soruşturma evresinde tutukluluğun devamına karar verir. Şüphelinin talebi olmasa dahi Cumhuriyet savcısının talebi üzerine Sulh Ceza Hakimi bu incelemeyi resen yapar.

Ceza infaz kurumlarının kapasitesi

170. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'a 11 Nisan 2012 tarihinde eklenen 105/A maddesi ile ceza infaz kurumlarından koşullu erken salıverilme için denetimli serbestlik tedbiri getirilmiş ve koşullu salıverilmesine 1 yıl veya daha az süre kalan iyi halli hükümlüler için uygulanmaya başlanmıştır.

171. Kanununun 106 (i) maddesinde 18 Haziran 2014 tarihinde yapılan değişiklikle, verilen adli para cezasını ödemeyen hükümlülerin ceza infaz kurumlarına alınmaları yerine kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaları sağlanmıştır.

172. Kanun'un 110. maddesinde 15 Nisan 2020 tarihinde yapılan değişiklikle, çocuklar, ağır hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyenler ile doğum yapmasının üzerinden altı ay geçmemiş olan ve toplam üç yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen veya cezası adli para cezasından hapse çevrilen hükümlü kadınlar için ev hapsine çevrilebilecek hapis cezalarının üst sınırı yükseltilmiştir.

173. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu uyarınca, hükümlülerin toplum içinde izlenmesi, denetlenmesi ve takibi elektronik cihazlar kullanılarak da gerçekleştirilebilmektedir.

174. COVID-19 ile ilgili olarak cezaevlerinde alınan tedbirler hakkında ayrıntılı bilgi yukarıda 67 ila 73. paragraflarda verilmiştir.

175. Aşırı kalabalığı ortadan kaldırmak için; 153.305 kapasiteli 204 yeni ceza infaz kurumu inşa edilmiş olup, 47.884 kapasiteli 61 yeni cezaevinin inşaatı devam etmektedir.

Kölelik, esaret ve insan ticaretinin ortadan kaldırılması - Madde 2, 7, 8 ve 26

İnsan ticaretine ilişkin Eylem Planı

176. İnsan ticaretiyle mücadelede yönelik ulusal eylem planları 2003 ve 2009 yıllarında kabul edilmiştir. Hazırlıklar, 2022 yılı sonuna kadar tamamlanacak olan 3. Ulusal Eylem Planı için devam etmektedir. Mevcut veya planlanan bazı projelerdeki saha çalışması faaliyetleri de Eylem Planını destekleyecektir.

177. Eylül 2020-Mart 2022 tarihli İnsan Ticaretiyle Mücadele Araştırma Projesi aracılığıyla, çocuk ticareti ve emek sömürüsüyle ilgili risk faktörleri, insan ticareti sömürüsü türleri ve mağdurların profilleri analiz edilmektedir. Ayrıca, sekiz ülkenin (Hollanda, İngiltere, İtalya, Fransa, Almanya, Romanya, Yunanistan ve İsveç) Ulusal Rehberlik Mekanizmalarının işleyişine yönelik iyi uygulama raporları hazırlanmaktadır.

178. Göç İdaresi Başkanlığı ve Uluslararası Göç Örgütü işbirliğinde Göçmen Varlığı Tespit Programı kapsamında araştırma Nisan 2021'de başlamış, raporlama aşaması Ekim 2021'de tamamlanmıştır. Araştırma İstanbul'da gerçekleştirilmiş ve emek sömürüsü, cinsel sömürü ve zorla evlendirme konularını içermiştir.

179. Eylem Planı hazırlıklarını destekleyen bir diğer çalışma olan ve AK ile işbirliği içinde yürütülen "Türkiye'de Göçmenlerin ve İnsan Ticareti Mağdurlarının İnsan Hakları Açısından Korunmasının Güçlendirilmesi" projesi ile "Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan Ticareti" ve "Çocuk Ticareti ve Emek Sömürüsü Amaçlı İnsan Ticareti" raporları tamamlanmıştır. Raporlar, insan ticaretiyle mücadelede ilgili kurum ve kuruluşların sorumluluk alanlarını ve destek hizmetlerinin geliştirilmesini incelemektedir.

İnsan ticareti mağdurları tarafından işlenen yasadışı fiillere ilişkin yasal hükümler

180. TCK'nın 25. maddesi meşru savunma ve zorunluluğu, 28. maddesi cebir ve şiddet, tehdit ve korkutmayı, 30. maddesi ise hata kavramını düzenlemektedir. Bu hükümler, insan ticareti mağduru

olan kişilerin, insan tacirlerinin zorlamasıyla işlemek zorunda kaldıkları hukuka aykırı fiillerden dolayı cezalandırılmalarını önlemek amacıyla uygulanmaktadır.

İnsan ticareti mağdurları için psiko-sosyal destek ve yasal koruma önlemleri

181. İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmeliğe göre, insan ticareti suçunun mağduru olan veya mağdur olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan kişiler, şikâyetçi olup olmadıklarına bakılmaksızın, soruşturma veya kovuşturma sonucu beklenmeksizin yapılacak idari işlemle mağdur olarak tanımlanmaktadır. Bu aşamadan sonra soruşturma ve kovuşturma başlamaktadır.

182. Mağdurlar talep etmeleri halinde "mağdur destek programı" ve "güvenli geri dönüş programı" hizmetlerinden yararlanabilirler. Yönetmeliğin 28. maddesinde mağdurlara verilecek destek hizmetlerinin güvence altına alındığı belirtilmektedir. Program kapsamında aşağıdaki hizmetler verilmektedir:

- Sığınma evlerinde veya güvenli yerlerde barınma,
- Sağlık hizmetlerine erişim,
- Psiko-sosyal destek,
- Sosyal hizmetlere ve yardımlara erişim,
- Adli yardıma erişim ve mağdurların yasal hakları konusunda danışmanlık,
- Eğitim ve öğretim hizmetlerine erişim konusunda rehberlik,
- Mesleki eğitime ve işgücü piyasasına erişim için destek,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümleri uyarınca mali destek konusunda rehberlik, - İlgili STK'lar ve uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanabilecek danışmanlık hizmetlerine erişim,
- Yorumlama,
- Vatandaşı olunan ülkenin büyükelçiliğine veya konsoloslughuna rıza üzerine bilgi verme ve yetkilileriyle görüşme fırsatı,
- Kimlik tespiti ve seyahat belgelerinin sağlanmasında yardım.

183. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 48. ve 49. maddeleri ile insan ticareti mağduru olan veya olduğundan kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri için 30 günlük ikamet izni verilmesi hükme bağlanmıştır. Oturma izni, mağdurun sağlığı veya özel durumu nedeniyle en fazla altı ay uzatılabilir, ancak toplamda üç yılı geçemez.

184. Sığınma evlerinde mağdur destek programları sunulmaktadır. Programdan yararlanmak isteyen mağdurlar ve beraberindeki çocuklar, destek programlarının devam ettiği sığınma evlerine gönderilmektedir. Hâlihazırda Ankara ve Kırıkkale'de 30 ve 12 kişi kapasiteli yabancı mağdurlara özel 2 sığınma evi bulunmaktadır.

185. Sığınma evine kabul için gönderilen mağdura sunulacak destek hizmetleri kapsamında kendi dilinde bilgilendirme yapılmaktadır. Tüm temel ihtiyaçlar kurum bütçesinden karşılanır. Mağdur kendini fiziksel ve psikolojik olarak hazır hissettiğinde sosyal çalışmacılar ve psikologlar tarafından görüşmeler gerçekleştirilir. Mağdura özel bireysel müdahale planı hazırlanır. Bu planlar çocuğun yüksek yararı gözetilerek hazırlanır.

186. İyileşme ve rehabilitasyon süreçleri tamamlandıktan sonra mağdurlar, yetenek ve becerileri doğrultusunda uzun vadeli çözümlere erişebilmeleri için uygun iş sektörlerine yönlendirilir. BM Gıda

ve Tarım Örgütü ve Milli Eğitim Bakanlığı ortaklığında yürütülen "Mutfakta Umut Var" projesi ile mağdurların aldıkları sertifikalarla istihdam edilmeleri sağlanmıştır. Mağdurlara ayrıca sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları, uluslararası kuruluşlar ve STK'larla işbirliği içinde sübvansiyon sağlanmaktadır.

187. Bağımsız yaşamak isteyen mağdurlar uygun bir ev bulma konusunda desteklenmektedir. Belediyeler ve STK'lar aracılığıyla mallara erişim, ulaşım, kira vb. konularda desteklenmektedirler.

İstatistikler

188. 2011-2021 yılları arasında polis sorumluluk bölgesinde insan ticareti suç verilerine ilişkin tablo aşağıdaki gibidir:

YEAR	VAKALAR	FAİLLER	MAĞDURLAR	MAHKUM EDİLENLER
2011	15	151	145	-
2012	20	182	62	-
2013	19	92	113	-
2014	29	161	134	-
2015	19	91	50	-
2016	56	161	118	4
2017	80	333	315	75
2018	63	218	218	76
2019	80	377	376	99
2020	42	126	102	32
2021	64	194	362	63

189. 2017-2021 yılları arasında insan ticareti mağdurlarına ilişkin tablo aşağıdaki gibidir:

TİP	2017	2018	2019	2020	2021	Total	%
TOPLAM	303	134	215	282	402	1.336	100,0
Cinsel İstismar	186	95	144	160	200	785	58,7
Emek Sömürüsü	52	39	55	73	111	330	24,7
Zorla Dilencilik	65	-	4	43	22	134	10,1
Zorla Evlilik	-	-	11	4	54	69	5,2
Çocuk Askerler	-	-	-	-	14	14	1,0
Çocuk Satışı	-	-	1	1	1	3	0,2
Organ ve Doku Ticareti	-	-	-	1	-	1	0,1

190. 2017-2021 yılları arasında mağdurların yaklaşık %33'ü çocuk, %59'u ise 18-35 yaş aralığındadır. Mağdurların çoğunluğunu cinsel sömürü amacıyla insan ticaretine maruz kalan kadınlar oluşturmaktadır. Son beş yılda tespit edilen mağdurların yaklaşık %80'i kadındır. Suriye, Özbekistan, Kırgızistan, Afganistan ve Fas'tan gelen yabancılar, 2017-2021 yılları arasında en fazla

insan ticareti mağduru olan ilk beş uyruktur. İnsan ticareti mağdurları en çok İstanbul ve Antalya gibi yabancı nüfusun ve eğlence sektörünün yoğun olduğu illerde bulunmaktadır.

Seyahat Özgürlüğü - Madde 12

Pasaport verilmesine ilişkin kanunlarda yapılan değişiklikler

191. 674 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (10 Kasım 2016 tarihinde 6758 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir) ile terör örgütlerine aidiyeti, iltisakı veya irtibatı olan yurt dışındaki eğitim, öğretim ve sağlık kurumları, vakıf, dernek veya şirketlerin kurucusu, yöneticisi veya çalışanı olduğu tespit edilenlere pasaport veya seyahat belgesi verilmesi kısıtlanmıştır.

192. 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (18 Ekim 2016 tarihinde 6749 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir) ile terörle ilgili suçlarda yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda kolluk ve adli makamlar ile ilgili pasaport birimlerine bildirim yükümlülüğü getirilmiştir. Bildirim üzerine Pasaport Kanunu uyarınca idari kısıtlamalar getirilebilmektedir.

193. 6 Şubat 2018 tarihli ve 7086 sayılı Kanun'un 1/2. maddesinin kamu görevinden çıkarılan kişilerin pasaportlarının iptal edilmesine ilişkin kısmı AYM tarafından 24 Haziran 2021 tarihinde Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiştir. AYM, bu hükmün kamu görevinden çıkarılan kişilerin seyahat özgürlüğünü OHAL'in gereklerini aşacak şekilde sınırlandırdığını, bu kişilerin başvurabilecekleri etkili bir denetim mekanizması bulunmadığını, hâkim kararı olmaksızın pasaport iptalinin Anayasa'nın 23/3 maddesinde düzenlenen seyahat özgürlüğüne ilişkin güvencelerle bağdaşmadığını belirtmiştir.

194. 7188 sayılı Kanun ile Pasaport Kanununa eklenen Ek Madde 7 ile, OHAL döneminde yürürlüğe giren yasal düzenlemeler uyarınca pasaportları iptal edilenlerden, haklarında devam eden idari veya adli soruşturma ya da kovuşturma bulunmayan; haklarında kovuşturmaya yer olmadığı, beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, düşme veya davanın düşmesi kararı verilenlerin Varsa cezası tamamen infaz edilen veya ertelenen; aynı nedenlerle hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen kişilere, başvuruları üzerine kolluk birimlerince yapılacak soruşturma doğrultusunda İçişleri Bakanlığı tarafından pasaport verilebilecektir. AYM'nin 3 Haziran 2021 tarihli kararı ile bu hüküm Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiştir.

195. Pasaport iptal işlemleri, haklarında ceza soruşturması veya kovuşturması yürütülen terör örgütü mensupları ile ilgili olarak adli makamlarca yapılan bildirimlere göre gerçekleştirilmektedir. Görevleri sebebiyle kamu hizmetinden çıkarılanların almış oldukları hususi veya hizmet pasaportları, hak sahipliği kaybedildiğinden geçersiz hale getirilmektedir.

Göçmenlere, mültecilere ve sığınmacılara yönelik muamele - Madde 7, 9, 12, 13 ve 24

196. Türkiye, uluslararası standartlara uygun etkin bir ulusal sığınma sistemi oluşturmak amacıyla yasal ve kurumsal reformlar gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda, 6458 sayılı Kanun 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun, Türkiye'nin ulusal iltica sisteminin temel unsurlarını ortaya koymuş ve Türkiye'de yabancılara ilişkin politika oluşturma ve prosedürlerden sorumlu ana kurum olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü (Göç İdaresi Başkanlığı oldu) kurmuştur. Türkiye ayrıca 22 Ekim 2014 tarihinde, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan kişilerin haklarını, yükümlülüklerini ve usullerini belirleyen Geçici Koruma Yönetmeliğini kabul etmiştir.

197. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne taraf olarak, geri göndermeme ilkesine bağlıdır. Bu çerçevede, geri göndermeme ilkesi 6458 sayılı Kanun'un 4. maddesi ile de güvence altına alınmıştır. Gönüllü geri dönüş prosedürleri ulusal mevzuat, geri kabul anlaşmaları, gönüllü geri dönüş programları ve Ulusal Destekli Gönüllü Geri Dönüş Mekanizması uyarınca uygulanmaktadır.

198. Türkiye'ye 6458 sayılı Kanun kapsamında giriş yapan yabancılar uluslararası koruma başvurusunda bulunabilmektedir. Buna göre, başvurusu kabul edilen veya beklemede olan yabancılar sınır dışı edilemez.

Adalete erişim, adil yargılanma hakkı ve avukatların ve yargının bağımsızlığı - Madde 2, 7, 9, 10 ve 14

HSK'ya ilişkin yasal değişiklikler

199. Referandumla kabul edilen 2017 Anayasa değişikliği ile HSYK'nın adındaki "Yüce" kelimesi kaldırılmış, üye sayısı 22'den 13'e, daire sayısı ise 3'ten 2'ye indirilmiştir. Kurulun yapısı, o zamanki yapısında ve uygulamalarında ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla yeniden düzenlenmiştir. Kurulun yapısı bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerine dayandırılmıştır.

200. Anayasa'nın 159/3 maddesi uyarınca HSK'nın Başkanı Adalet Bakanıdır. Ancak Bakan, Başkan sıfatıyla daire toplantılarına veya disiplin kovuşturmalarıyla ilgili genel kurul toplantılarına katılamaz. Adalet Bakanlığı Bakan Yardımcısı Kurulun doğal üyesidir. Kurulun 3 üyesi Cumhurbaşkanı tarafından adli yargı hâkim ve savcıları arasından, 1 üyesi idari yargı hâkim ve savcıları arasından; 3 üyesi Yargıtay üyeleri arasından, 1 üyesi Danıştay üyeleri arasından, 3 üyesi yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından TBMM tarafından seçilir.

201. Değişiklikler üye sayısı, seçim ve çalışma yöntemlerine ilişkin olup, HSK'nın bağımsızlığını, görev ve yetkilerini etkilememiştir. Bağımsız ve tarafsız yapısı sayesinde HSK siyasi etkiye maruz kalmamaktadır.

202. Hâkim ve savcılar, verdikleri kararlar nedeniyle değil, haklarında şikâyet bulunması halinde ve şikâyet konularının doğruluğunun tespiti amacıyla HSK tarafından verilen izin üzerine disiplin soruşturmasına tabi tutulabilmektedir. Yürütülen disiplin soruşturmaları sonucunda ilgili yargı mensubu hakkında sadece kasıtlı eylem veya ağır ihmal hallerinde mevzuatta öngörülen disiplin cezası verilmektedir.

Hâkim ve savcılarının atanmasına ilişkin 7145 sayılı Kanun

203. Hâkim ve savcılarının adaylığa kabul, aday gösterilme ve mesleğe kabul süreçleri kanunla düzenlenir. Cumhurbaşkanı'nın bu süreçlerde herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır. Adaylık sürecinde Adalet Bakanlığı, mesleğe kabul sürecinde ise HSK hâkim ve savcılarla ilgili görev ve yetkiye sahiptir. Adaylık süreci ve mesleğe kabul aşaması 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'na göre yürütülmektedir.

Avukatlık Kanununda Yapılan Değişiklikler

204. Türkiye'de avukat sayısı 31 Aralık 2019 tarihi itibarıyla 127.691'e ulaşmıştır. Sayıların bu denli yüksek olması, esasen mesleki dayanışma, yardımlaşma, meslek disiplini ve ahlakını korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan barolarda bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. Mesleğin daha iyi icra edilebilmesi, işlerin yürütülmesinde yaşanması muhtemel gecikmelerin ortadan kaldırılması ve baro

hizmetlerinin daha sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için özellikle avukat sayısı fazla olan barolar bakımından aynı ilde birden fazla baro kurulması Kanunla mümkün hale getirilmiştir.

Meslekten ihraç edilen hâkim ve savcılar

205. Darbe girişiminin ardından, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı FETÖ ile ilişkili ve bağlantılı olan çok sayıda hâkim ve savcı hakkında soruşturma başlatmış ve HSK bu kişilerin meslekten uzaklaştırılmasına karar vermiştir. Akabinde, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca, bu kişiler itiraz hakkı olmaksızın meslekten ihraç edilmişlerdir.

206. HSK nezdinde bir soruşturma komisyonu oluşturularak görevden uzaklaştırılan ve meslekten ihraç edilen ilgili kişilerin dilekçe ve savunma haklarını kullanmaları sağlanmıştır.

207. Görevden uzaklaştırma, niteliği gereği ivedilikle alınması gereken bir tedbirdir. Nitekim bu tedbir, haklarında FETÖ ile iltisak veya irtibatlarına dair kuvvetli şüphe ve delil bulunan hâkim ve savcıların Anayasal düzeni bozmalarını engellemek amacıyla ivedilikle alınmıştır. Acil ihtiyati tedbirlerin gerekli olduğu olağanüstü durumlarda, AİHM'nin Micallef/Malta kararında (no.17056/06) tespit edildiği üzere, AİHS'nin 6. maddesinde öngörülen tüm güvencelerin uygulanmaması ihlal teşkil etmemektedir.

208. Bununla birlikte, bu olağanüstü koşullar altında bile, söz konusu işlemler AİHS'nin 6. maddesi uyarınca bağımsız ve tarafsız bir makam olan HSK tarafından yürütülmüştür. İtirazlar incelenirken, başvuranlara kendilerini yazılı olarak savunma fırsatı verilmiştir. HSK bünyesinde komisyonlar oluşturulmuş, sunulan dilekçeler bu komisyonlar tarafından dikkatle incelenmiş, HSK Genel Kurulu'na sunular yapılmış ve her vaka için ayrı bir disiplin dosyası oluşturulmuştur. Hâkim ve savcılar hakkında 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname yayımlanmadan önce disiplin süreçleri başlatılmış, bu Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girmesinden sonra ise Kanun Hükmünde Kararname uyarınca hâkim ve savcılarının meslekte kalmaları uygun görülmemiştir. Ulusal mevzuat, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerine uymayan bir kişinin hâkim veya savcı olarak çalışamayacağını öngörmektedir. Dolayısıyla, prosedürler hukuki kesinlik ilkesiyle uyumludur.

209. Öte yandan, ihraç işlemlerine karşı AİHM'e yapılan ihtiyati tedbir başvuruları kabul edilemez bulunmuş ve reddedilmiştir.

210. HSK, her bir başvuru hakkında ayrı ayrı değerlendirme yaparken, ihraçlara neden olan fiillerin örgütlü bir şekilde işlendiği gerekçesiyle ihraç gerekçelerini tüm dosyaları kapsayacak şekilde tek bir kararda belirtmiştir. Ne AİHM içtihadı ne de idare hukuku, bir kurum içinde toplu olarak işlenen fiiller için ayrı kararlar verilmesini gerektirmektedir. Önemli olan kararın gerekçesidir.

211. Haklarındaki yargılamalar sırasında, ilgililerin önemli bir kısmı FETÖ ile bağlantılarını kabul etmiş, pişmanlıklarını dile getirmiş ve artık örgütle herhangi bir bağlantılarının olmadığını iddia etmişlerdir. Bu tür hâkim ve savcılarının yargı içindeki varlığı, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığına yönelik gerçek bir risk oluşturmuş ve adil yargılanma hakkını ihlal etmiştir ve bu hakkı engellemeye devam edecektir. Bu nedenle, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 3/1 maddesine dayanılarak verilen HSYK'nın ihraç kararları, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının korunması ve güçlendirilmesi için gerekli bir adımdır.

212. Anayasa ve ilgili yasal düzenlemeler uyarınca, görevden alma kararlarına karşı itiraz etmek ve Danıştay'da iptal davası açmak mümkündür. İtiraz üzerine, yüzlerce hakim ve savcı HSK'nın idari incelemesi yoluyla görevlerine iade edilmiştir. Buna ek olarak, HSK'nın kesinleşmiş ihraç kararları en yüksek idare mahkemesi olan Danıştay'ın yargısal denetimine tabidir.

Yeni hakim ve savcıların işe alınması

213. Darbe girişiminden sonra adli yargıda 6785 hâkim ve 4684 savcı, idari yargıda ise 1240 hâkim mesleğe kabul edilmiştir. Bunlardan 350'si yüksek lisans ve 6'sı doktora derecesine sahiptir. Adayların eğitimi Türkiye Adalet Akademisi tarafından yürütülmektedir.

214. Mesleğe kabul ve müteakip terfiler 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununda öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Hâkim ve savcıların mesleğe kabul ve terfilerinde hiçbir siyasi kriter dikkate alınmamaktadır.

2014'te başlatılan soruşturmalar

215. 2014 yılında HSYK, "Ergenekon", "Balyoz" ve "Oda TV" gibi tartışmalı davalara müdahil olan yargı mensupları hakkında soruşturma ve disiplin prosedürleri başlatmıştır. Bu soruşturmalar ve disiplin prosedürleri başlatılmadan önce, HSK'ya kamuoyundan ve diğer savcılardan, bazı hâkim ve savcılarının hukuki süreçleri FETÖ lehine kötüye kullandıkları, yargı içinde paralel bir yapı oluşturdukları, FETÖ elebaşının kararlarını uyguladıkları, hukuki dayanağı ve delili olmayan taraflı davalar açarak birçok masum insanı mağdur ettikleri yönünde çeşitli iddialar ulaştırılmıştır. Bu doğrultuda, HSYK Teftiş Kurulu çok sayıda hâkim ve savcının FETÖ üyesi olduğunu tespit etmiştir.

216. Darbe girişiminden önce, 2.146 hâkim ve savcı hakkındaki şikâyetlerle ilgili olarak HSYK tarafından 1.479 dosya açılmıştır. Ayrıca, haklarında soruşturma izni verilen 989 hâkim ve savcı bulunmaktaydı.

217. Daha önce başlatılan soruşturmalar ve disiplin prosedürleri uyarınca, darbe girişiminden sonra 2.735 hakim ve savcı açığa alınmıştır. Dolayısıyla, iddiaların aksine, haklarında FETÖ üyeliği veya iltisakı yönünde kuvvetli şüphe bulunan hâkim ve savcılar önce HSYK tarafından açığa alınmış ve ancak HSYK tarafından yürütülen soruşturmalar ve disiplin işlemleri sonucunda haklarında yeterli delil toplandıktan sonra ihraç edilmişlerdir.

218. Yukarıda açıklandığı üzere, darbe girişiminin hemen ardından Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı CMK'nın 161/6 maddesi uyarınca resen soruşturma başlatmıştır. HSK 3. Dairesi'nin 16 Temmuz 2016 tarihli kararı ile Kurul müfettişine soruşturma izni verilmiştir. Müfettişin ön raporunu aynı tarihte değerlendiren HSYK 2. Dairesi tarafından yargının saygınlığı, güvenilirliği ve inandırıcılığının zedelenmemesi amacıyla söz konusu hâkim ve savcılar 2802 sayılı Kanun'un 77. maddesi uyarınca geçici olarak görevden uzaklaştırılmıştır. FETÖ üyeliği ve iltisakı tespit edilen hâkim ve savcılar, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girmesini müteakip HSK Genel Kurulunun oybirliği ile aldığı kararla meslekten ihraç edilmiştir.

Adil yargılanma hakkına ilişkin sorunlar

219. CMK, ceza muhakemesine dahil olan kişilerin haklarına ilişkin ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Buna göre, şüpheliler hakları konusunda usulüne uygun olarak bilgilendirilmektedir. Özel avukat talep edenler için talep ettikleri özel avukatlar çağrılmaktadır. Özel avukat talep etmeyen şüpheliler için adli yardım sağlanmakta ve barodan bir avukat görevlendirilmektedir. CMK'nın 154. maddesine göre her şüpheli, müdafii ile her zaman görüşme hakkına sahiptir. Şüpheli ve avukat, soruşturma veya kovuşturma dosyalarına erişme ve bunların bir örneğini isteme hakkına sahiptir. CMK'ya göre gözaltı veya tutuklama kararlarına her zaman itiraz edebilirler.

220. Adalete erişim Türk hukuk sistemi tarafından güvence altına alınmış bir haktır. İHAS, adil yargılanma hakkını güçlendirmek için ilave güvenceler içermektedir.

221. Ebru Timtik ve Aytaç Ünsal 20 Mart 2019 tarihinde "DHKP/C Silahlı Terör Örgütüne Üye Olmak" suçundan mahkûm edildi. Kararı temyiz etmişler ancak bu arada ölüm orucuna dönüşen bir açlık grevine de başlamışlardır. Sağlık durumları yakından takip edilmiş ve gerekli önlemler alınmıştır ancak tıbbi muayeneleri ve yapılacak tedavileri reddetmeye devam etmişler ve AİHM'in açlık grevlerini sona erdirmeye ve tıbbi yetkililerle işbirliği yapma davetini görmezden gelmişlerdir. Mahkûmların kendi istekleriyle başlattıkları ölüm orucunun onlara serbest bırakılma hakkı vermediği unutulmamalıdır. AİHM içtihadında da bu şekilde değerlendirilmektedir. Timtik, tıbbi yetkililerle işbirliği yapmaya ikna etmek için gösterilen tüm çabalara rağmen ölüm orucunun bir sonucu olarak 27 Ağustos 2020 tarihinde hayatını kaybetmiştir. AİHM'in Ünsal'ın tahliyesi için geçici tedbir talebini reddettiği ve Timtik'in ölüm nedeniyle yaptığı başvuruyu değerlendirmede de belirtilmelidir.

Olağanüstü Hâl İşlemleri İnceleme Komisyonu

222. OHAL kapsamında doğrudan Kanun Hükmünde Kararnameler ile gerçekleştirilen idari işlemlere ilişkin başvuruları değerlendirmek ve sonuçlandırmak üzere kurulan Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu kararlarına ilişkin bilgiler 64. paragrafta belirtilmiştir.

223. Kararları yargı denetimine açık olan OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu, AİHM tarafından tüketilmesi gereken bir iç hukuk yolu olarak kabul edilmiştir. AİHM, 12 Haziran 2017 tarihli Köksal v. Türkiye kararında (no.70478/16), herhangi bir şikâyetçinin iç hukuk yollarını tüketmek için öncelikle OHAL'e başvurması gerektiğine hükmetmiştir. Bu kararın ardından, AİHM'e bu kapsamda getirilen davaların büyük çoğunluğu kabul edilemez olarak listeden çıkarılmaya başlanmıştır.

Mahremiyet Hakkı - Madde 17

224. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 24 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun, bireylerin özel hayatın gizliliğine ilişkin haklarını ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülüklerini korumak amacıyla kişisel verilerin işlenmesini düzenlemektedir. Gerçek ve tüzel kişilerin Kanun ile belirlenen ilkelere uygunluğunu denetlemek, bu konudaki şikâyetler hakkında karar vermek, veri sorumluları sicilini tutmak ve bu konuda düzenleyici işlemler yapmak üzere Kişisel Verileri Koruma Kurumu kurulmuştur.

225. Ceza soruşturması sırasında verilerin elde edilmesine ilişkin esaslar CMK'da düzenlenmiştir. Madde 135/1'e göre, suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması durumunda, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişiminin tespitine, dinlenmesine veya kayda alınmasına ya da sinyal bilgilerinin değerlendirilmesine karar verebilir. Cumhuriyet savcısı kararını derhal hâkimin onayına sunar ve hâkim 24 saat içinde kararını verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi hâlinde tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhâl kaldırılır. Şüpheli/sanığın tanıklıktan çekinebilecek kişilerle yaptığı yazışmalar kayda alınmaz. Bu durumun kayıt yapıldıktan sonra ortaya çıkması halinde kayıtlar derhal imha edilir. Karar en fazla 2 ay için verilebilir ve bu süre 1 ay daha uzatılabilir.

226. Cumhuriyet savcısı kararını 24 saat içinde hakim onayına sunar ve hakim de en geç 24 saat içinde kararını verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi hâlinde kayıtlar derhâl yok edilir. Maddenin 8. fıkrasına göre, dinleme, kayda alma ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesine ilişkin hükümler ancak belirlenen suçlarla ilgili olarak uygulanabilir. Bu maddede belirlenen esas ve usuller dışında hiç kimse bir başkasının telekomünikasyon yoluyla iletişimini dinleyemez ve kayda alamaz.

227. Öte yandan, haberleşme hürriyetinin ve özel hayatın gizliliğinin ihlali anlamına gelen telefon konuşmalarının dinlenmesi ve kayda alınması, kanunda öngörülen şartların gerçekleşmesi halinde TCK'nın 132, 133, 134, 135 ve 136. maddelerinde düzenlenen suçları oluşturur.

Din ve inanç özgürlüğü - Madde 2, 18, 19, 25 ve 26

228. Askerlik hizmeti kapsamında vicdani redde ilişkin bir düzenleme olmadığı gibi, TCK'nın 318. maddesinin kaldırılmasına yönelik bir çalışma da bulunmamaktadır.

229. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin kanun önünde eşitliği, din ve vicdan özgürlüğünü ve dini değerlere saygıyı güvence altına almaktadır. İlgili mevzuat ayrıca, tüm vatandaşların din veya inançlarını özgürce açıklayabilmelerini ve uygulayabilmelerini sağlamak amacıyla din ve vicdan özgürlüğünün korunması için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

230. Gayrimüslim Türk vatandaşlarının hakları 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın 37-45. maddelerinde düzenlenmiştir. Gayrimüslim vatandaşların kendi okulları, ibadet yerleri, vakıfları, hastaneleri ve medya kuruluşları vardır. Herhangi bir engelle karşılaşmadan dinlerini uygulamakta ve dini törenlerini düzenlemektedirler.

231. Son yıllarda, Edirne'deki Büyük Sinagog (Avrupa'nın üçüncü büyük sinagogu) ve İstanbul'daki 120 yıllık Sveti Stefan Bulgar Kilisesi (Demir Kilise) dahil olmak üzere birçok ibadet yeri restore edilmiş ve yeniden ibadete açılmıştır. İstanbul'da bir Süryani Ortodoks Kilisesinin temel atma töreni 2019 yılında gerçekleştirilmiştir.

232. Cemaat vakıflarına ilişkin olarak 2003 ve 2008 yıllarında kabul edilen yasal değişikliklerle, özellikle bu vakıfların mülkiyet hakları konusunda önemli iyileştirmeler yapılmıştır. Buna göre, taşınmaz malların tesciline veya mümkün olmadığı takdirde rayiç bedellerinin vakıflara ödenmesine izin verilmiştir.

233. İHEP, din ve vicdan özgürlüğünün korunması, gayrimüslim cemaatlerin sorunlarının çözülmesi ve cemaat temsilcileri ile vakıfların faaliyetlerinin güvence altına alınmasına yönelik hedef ve faaliyetleri içermektedir.

234. Protestan mezhebine mensup üç kişiye uygulanan idari tedbirler ile ibadet yerleri ve mülkiyet konuları, BM Özel Prosedürlerinin ortak bildirimine (AL TUR 14/2020) Hükümet tarafından verilen cevapta ele alınmıştır.

İnsan Hakları Savunucuları - Madde 6, 17, 19, 20, 21, 22 ve 26

235. Hukukun üstünlüğü ile yönetilen bir demokraside hiç kimse suç işleme ayrıcalığına sahip değildir. Bu bağlamda, insan hakları aktivisti olarak tanımlanan kişiler de bireysel olarak veya bir örgüt içinde işledikleri suç eylemleri nedeniyle soruşturma veya kovuşturmayla tabi tutulabilirler. Kişilerin yalnızca insan hakları savunuculuğu faaliyetlerinde buldukları için soruşturma veya kovuşturmayla maruz bırakılmaları Türkiye'de söz konusu değildir.

236. Paragrafta bahsi geçen kişiler hakkında, BM Özel Prosedürlerinin ilgili bildirimlerine Hükümet tarafından verilen cevaplarda ayrıntılı bilgi verilmiştir. İlgili adli işlemler bağımsız ve tarafsız yargı tarafından yürütülmektedir. Yargılama sırasında kişiler, MSHUS'nin 14. Maddesi ile CMK ve AİHM'de güvence altına alınan kanun yollarına başvurma hakkı da dahil olmak üzere tüm yasal haklarını kullanabilirler.

237. AİHM tarafından hükmedilen adil tazminatlar, AİHM Kurallarına göre kararın kesinleştiği tarihten itibaren 3 ay içinde ödenir.

238. Ayrıca, AİHM kararları, iç hukukta ceza (CMK'nın 311 ila 323. maddeleri) ve hukuk (CMK'nın 374 ila 381. maddeleri) davaları bakımından yargılamanın yenilenmesi usulünün bir gerekçesi olarak kabul edilmiştir. CMK'nın 311. Maddesi, AİHM'nin nihai kararının ceza hükmünün AİHS veya Protokollerini ihlal ettiğini tespit ettiği durumlarda, AİHM'nin nihai karar tarihinden itibaren 1 yıl içinde yeniden yargılama talep edilebileceğini öngörmektedir.

239. Anayasa'nın 9. Maddesi; "Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır" der. Anayasa'nın 138. Maddesi; "Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz." Bu bağlamda, AİHM kararlarının uygulanması bağımsız ve tarafsız yargı tarafından değerlendirilmektedir.

İfade, Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü - Madde 19, 21 ve 22

240. İfade özgürlüğü Anayasa (Madde 26) ve diğer ilgili mevzuat ile güvence altına alınmıştır. Bu hak mutlak değildir ve MSHS, AİHS ve AİHM içtihadıyla belirlenen sınırlamalara tabidir. Yerel mahkemeler, uluslararası sözleşmelerde ve Anayasa'da belirtilen sınırlamaları dikkate alarak karar verirler.

241. AİHM standartlarına uyum sağlamak ve ifade özgürlüğünü güçlendirmek amacıyla, 78. paragrafta belirtildiği üzere TMK'nın 6. ve 7. maddelerinde önemli değişiklikler yapılmıştır.

242. CMK'nın 286. maddesine 17 Ekim 2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanun ile yapılan ekleme, ifade özgürlüğü ile doğrudan ilgili olduğu düşünülen bazı suçlara ilişkin verilen ve temyizi mümkün olmayan kararlara karşı kanun yoluna başvurulmasına imkân tanıyarak hak ihlallerinin önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Buna göre hakaret, Cumhurbaşkanına hakaret, halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit, suç işlemeye tahrik, suçu ve suçluyu övme, halkı kin ve düşmanlığa tahrik, aşağılama, kanunlara uymamaya tahrik, devletin egemenlik alametlerini aşağılama, Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, devletin kurum ve organlarını aşağılama, silahlı örgüt ve halkı askerlikten soğutma gibi suçlar düzenleme kapsamına alınmıştır.

Kanun no.5651

243. 23 Mayıs 2007 tarihinde yürürlüğe giren 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun", TCK'da sayılan intihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, sağlığa zararlı madde temini, müstehcenlik, fuhuş, kumar oynanması için yer veya imkân sağlama ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'da sayılan suçlar gibi bazı katalog suçlarla mücadele etmek amacıyla çıkarılmıştır.

244. Kişisel hakların ve özel hayatın gizliliğinin ihlaline ilişkin maddeler 2014 yılında değiştirilmiştir. Haberleşme özgürlüğüne ilişkin Anayasa'nın 22. ve 26. maddelerinde, MSHS'nin 19. maddesinde ve AİHS'nin 10. maddesinde 2015 yılında yapılan değişikliklerle istisna gerekçeleri açıkça tanımlanmıştır. İstisna gerekçeleri arasında milli güvenlik, kamu düzeni, can ve mal güvenliğinin korunması, kamu sağlığının korunması ve telafisi mümkün olmayan hallerde suç işlenmesinin önlenmesi de yer almaktadır. Böylece, milli güvenlik ve kamu düzeninin korunması

gerekçelerinden bir veya birkaçına dayanılarak internet ortamında meydana gelebilecek ihlallere ilişkin kısa sürede koruyucu tedbirler alınabilmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

245. Ayrıca Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Cumhurbaşkanlığının veya ilgili Bakanlıkların resmi talebi üzerine internet sayfalarına ilişkin içerik kaldırma/erişim engelleme idari kararları almaktadır. BTK Başkanı, kararı 24 saat içinde onay için sulh ceza hakimine sunar ve hakim, başvuru üzerine 48 saat içinde karar verir; aksi takdirde, idari karar otomatik olarak iptal edilir. Tedbirlerden etkilenen herhangi bir kişi veya kurum, mahkeme veya makamın kararlarına itiraz edebilir. Yukarıda da belirtildiği üzere, internet sayfalarına ilişkin idari kararlar sadece kanunda öngörülen istisnai durumlarda uygulanmış ve hakimlerin onayına sunulmuş ve her durumda yargı denetimine tabi tutulmuştur.

Çevrimiçi Söylemler

246. 5651 sayılı Kanun, internet üzerinde sistematik kısıtlama olarak tanımlanamayacak yasadışı içerikle mücadeleyi amaçlamaktadır. Bu amaçla öncelikle yer sağlayıcılar fark edilmekte ve sonrasında içerikler yayından kaldırılmaktadır. İlgili içerik ve/veya yer sağlayıcının söz konusu hukuka aykırı içeriğe ilişkin sorumluluklarını yerine getirmemesi halinde ihlalin gerçekleştiği URL adresine idari tedbir uygulanmaktadır. Teknik yetersizlikler nedeniyle tedbir uygulanamadığı durumlarda son çare olarak internet sitesinin tümüne erişimin engellenmesi tedbirine başvurulur. Bu prosedür Anayasa ve MSHUS ile uyumludur.

247. Sosyal medya şirketleri, sahte hesaplar, hesapların ele geçirilmesi, kişilik haklarının ve/veya özel hayatın ihlali ve uygunsuz içerikle ilgili şikâyetleri çözmek için etkili mekanizmalar geliştirmekle yükümlüdür. Kendi politikalarını açıkça ihlal eden içeriklere ilişkin kullanıcı şikâyetleri konusunda gerekli tedbirleri almakta isteksiz davranmaları, kullanıcıları ilgili kamu kurumlarına ve yasal mercilere başvurmak zorunda bırakmaktadır. Kullanıcı şikâyetlerinin etkin bir şekilde çözülmediği durumlarda mahkemelerin ve ilgili kurumların devreye girmesi gerektiği ilgili şirketlerin temsilcilerine sürekli olarak bildirilmektedir. Kullanıcı şikâyetleri şirketler tarafından zamanında çözülmediğinde, basit kullanıcı şikâyetleri mahkemelere veya ilgili makamlara taşınmakta ve yanlış bir şekilde Devlet talebi olarak yansıtılmaktadır.

Darbe Girişimi Sonrası Kapatılan Medya Organları ve Mal Varlıklarına El Konulmasına İlişkin Prosedür

248. Basın özgürlüğü Anayasa ve diğer ilgili mevzuat ile güvence altına alınmıştır ve uluslararası standartlara sahip aktif ve çoğulcu bir medya topluluğu mevcuttur.

249. OHAL döneminde kabul edilen 668, 675, 677, 683, 693, 697 ve 701 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ve 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan KİK kararları ile 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra 62 özel medya hizmet sağlayıcısı kapatılmış, 10 kuruluşun kapatma kararı kaldırılmış veya listeden çıkarılmıştır.

250. Terör örgütlerine aidiyeti, iltisakı veya irtibatı nedeniyle kayyım atanan medya kurum ve kuruluşlarının devralınan taşınır varlıkları ile yayın haklarının satışı ve tasfiyesi için TMSF görevlendirilmiştir.

251. TMSF tarafından yapılan ve 687 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında satılacağı bildirilen yayın lisans, hak ve izinlerinin devir ve tescil işlemleri RTÜK Üst Kurulu tarafından değerlendirilerek sonuçlandırılır.

252. Kuruluşların yeniden açılması, varlıklarının iadesi ve tazminata erişimlerinin sağlanması için SPK'ya yapılan ve SPK tarafından kabul edilen başvurulara ilişkin işlemler RTÜK tarafından yürütülmektedir.

Özel Uydu Sağlayıcılarından Çıkarılan Kanallara İlişkin İddialar

253. Kablolu ve/veya uydu TV/radyo yayın hizmetleri anlaşmaları, medya hizmet sağlayıcılar ile kablolu ve/veya uydu TV/radyo iletimi yapan platform operatörleri arasında yapılır. Düzenleyici ve denetleyici kurum olan RTÜK'ün yasal bir yetkisi yoktur.

254. Basın kartları, Basın Kartı Yönetmeliği doğrultusunda, basın mensupları arasında ayırım yapılmaksızın verilir. Basın kartı iptal işlemleri, Basın Kartı Yönetmeliği çerçevesinde; işten ayrılma, kurumun kapanması, kartın süresinin dolması, kart bilgilerinde değişiklik, yıpranmış kart başvurusu, unvan değişikliği, emeklilik veya ölüm gibi teknik veya zorunlu nedenlerle yapılır. Kart iptali, başvuru sahibinin yeniden basın kartı alamayacağı anlamına gelmez. Aksine eksikliklerin giderilmesi veya kişinin durumunun basın kartı taşımaya uygun hale gelmesi halinde başvuruları olumlu değerlendirilerek yeniden basın kartı düzenlenir. Basın kartı sahibi gazeteciler, basın toplantıları, TBMM toplantıları ve benzeri etkinliklere katılarak gazetecilik faaliyetlerini yürütebilirler.

Toplantı ve Gösteriler

255. Barışçıl toplanma özgürlüğü, Anayasa (Madde 34) ve ilgili ulusal mevzuat tarafından güvence altına alınan demokratik bir haktır. Herkes önceden izin almaksızın silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Barışçıl toplantı ve gösteriler, yasalara uygun olmaları halinde herhangi bir müdahale olmaksızın gerçekleştirilmiştir.

256. 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, bu hakkın kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve tüzel kişilerin yapacakları toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yer, zaman, usul ve şartlarını, düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını, yetkili merci tarafından yasaklama ve erteleme hallerini, kolluk kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile yasakları ve ceza hükümlerini düzenlemektedir.

257. Her birey veya grup, ayrımcılığa uğramaksızın, ilgili ulusal ve uluslararası mevzuat kapsamında güvenli ve özgür bir ortamda barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkından yararlanabilir. Kanunda belirtilenler (milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması) dışında hiçbir kısıtlama getirilemez.

258. Sorunların ortaya çıktığı durumlarda, öncelikle göstericilerle müzakere ve etkili iletişim yoluyla çözülür. Güvenlik güçleri son çare olarak yasal sınırlar içinde müdahalede bulunur.

259. Tüm modern polis teşkilatlarında olduğu gibi, göz yaşartıcı gazlar, fırlatıcılar, şok tabancaları ve bunların mühimmatları, yasadışı olan veya yasadışı hale gelen her türlü eylem ve etkinlikte orantılılık ilkesi kapsamında ve ancak son çare olarak kullanılmaktadır. Polis memurlarına "Göz Yaşartıcı Gazlar, Gaz Fişekleri ve Şok Tabancaları ile Bunlara Ait Teçhizat ve Mühimmatın Kullanımına İlişkin Eğitim" verilmektedir.

260. Son 5 yılda Türkiye'deki kitlesel protestoların/etkinliklerin %99'undan fazlası herhangi bir müdahale olmaksızın barışçıl bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Gösteriler ve müdahale oranlarına ilişkin rakamlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

YIL	PROTESTOLAR/EYLEMLER	PROTESTOCULAR/KATILIMCILAR	MÜDAHALE ORANI
-----	----------------------	----------------------------	----------------

2016	40.016	43.900.170	2%
2017	38.976	25.277.339	0,8%
2018	46.389	31.036.329	0,8%
2019	53.118	32.553.402	0,7%
2020	33.609	5.452.212	0,8%
2021	46.555	10.016.895	0,6%

261. OHAL süresince, vatandaşların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme haklarını kullanabilmeleri için tüm güvenlik önlemleri yüksek derecede dikkatle alınmıştır. Yasal çerçevede düzenlenen kitlesel protestolara/etkinliklere izin verilmiş ve herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. OHAL'in kaldırıldığı 19 Temmuz 2018 tarihine kadar Türkiye genelinde 70.500.919 kişinin katıldığı 79.812 eylem/etkinlik gerçekleştirilmiştir. Güvenlik güçleri 819 yasadışı eylem/etkinliğe müdahale etmiş ve 4.442 kişi hakkında yasal işlem başlatılmıştır. Buna göre müdahale edilen eylem/etkinliklerin müdahale edilmeyen eylem/etkinliklere oranı %1'dir.

262. OHAL öncesi dönemle karşılaştırıldığında, OHAL döneminde toplam eylem/etkinlik sayısı %9,58 oranında azalırken, eylemci/katılımcı sayısı %45,32 oranında artmıştır. OHAL döneminde yasadışı eylem/etkinlik teşebbüsü sayısı %72,60, müdahale edilen eylem/etkinlik sayısı %70,62 ve yakalanan kişi sayısı %59,68 oranında azalmıştır. Bu rakamlar, OHAL döneminde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının herhangi bir kısıtlama getirilmeden kullanıldığını kanıtlamaktadır.

LGBTİ grupları tarafından düzenlenen "Onur Yürüyüşü"

263. Güvenlik tedbirleri, göstericilerin/katılımcıların kimliklerine bakılmaksızın toplantı ve gösteri yürüyüşleri öncesinde, sırasında ve sonrasında titizlikle uygulanmaktadır. LGBTİ gruplarının üyeleri, mevzuat hükümlerine uymak kaydıyla, herhangi bir kısıtlama olmaksızın toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkından yararlanmaktadır.

264. İstanbul ili Beyoğlu ilçesi İstiklal Caddesi'nde "Onur Yürüyüşü" adı altında her yıl Haziran ayının son haftasında yapılması planlanan yürüyüşe ilişkin olarak; İstanbul'un en merkezi ve işlek caddesi ve en çok ziyaret edilen turistik mekânı olan, her an yüz binlerce, günde ortalama iki milyondan fazla yayanın geçtiği İstiklal Caddesi, günün her saatinde çok sayıda vatandaş ve turist tarafından ziyaret edilmektedir. Bu koşullar ışığında, İstiklal Caddesi'nin toplantı ve gösteri yürüyüşleri için bir yer ve güzergâh olarak belirlenmemiş olması, bu tür toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin günlük hayatın olağan akışını aşırı ve katlanılmaz derecede zorlaştıracağı, rutin faaliyetlerin yerine getirilmesini engelleyeceği ve çok sayıda ticari işletmeyi olumsuz etkileyeceği gerçeğini göz önünde bulundurmaktadır.

265. LGBTİ ve diğer bazı grupların anayasal hakları olan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme haklarını kullanmalarının engellendiği iddiaları doğru değildir. 2015-2022 yılları arasındaki yıllar incelendiğinde, LGBTİ gruplarının üyeleri tarafından düzenlenen 170 protesto/eyleme 22.984 kişinin katıldığı görülmektedir. Bu kişilerden sadece 303'ü hakkında yasadışı eylem/etkinlik düzenlemekten yasal işlem başlatılmıştır.

"Cumartesi Anneleri"

266. Söz konusu grup tarafından 25 Ağustos 2018 tarihinde Galatasaray Meydanı'nda gerçekleştirilmeye çalışılan protesto, BM Özel Prosedürlerinin ortak bildirimine (AL TUR 7/2021) Hükümet tarafından verilen yanıtta ele alınmıştır.

267. Söz konusu grup yasaklanmamış ve COVID-19 salgınından önce, İnsan Hakları Derneği binası önünde herhangi bir müdahale veya kısıtlama olmaksızın ortalama 80 katılımcıyla düzenli protesto gösterileri düzenlemeye devam etmiştir. Söz konusu bina içerisinde yapılan basın açıklamaları COVID-19 nedeniyle 21 Mart 2020 tarihinden (782. hafta) bu yana sosyal medyada paylaşılmakta olup, bu düzenli eylem 30 Mayıs 2022 tarihi itibarıyla 896. haftasında da devam etmektedir.

Dünya Kadınlar Günü kutlama etkinlikleri

268. 8Mart Dünya Kadınlar Günü kutlama etkinlikleri, anayasal güvence altında, demokratik ve özgür bir ortamda gerçekleştirilir ve yasadışı eylemlerde bulunanlar hakkında yasal işlem başlatılır.

269. Son 5 yılda gerçekleştirilen etkinlikler incelendiğinde, toplam 1894 etkinliğe 329.767 kişinin katıldığı ve 7 yasadışı eylemde 96 kişi hakkında yasal işlem başlatıldığı görülmektedir. 2022 yılında düzenlenen 614 etkinliğe 61.197 kişi katılmış, 8 yasa dışı eylemde 97 kişi hakkında yasal işlem başlatılmıştır.

OHAL döneminde kapatılan kurumlar ve OHAL İşlemlerini İnceleme Komisyonunun faaliyetleri

270. OHAL kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle alınan tedbirleri ve bu tedbirlere karşı yapılan başvuruları incelemek üzere kurulan OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonunun incelemeleri ve kararlarına ilişkin bilgiler yukarıda 64. ve 223. paragraflarda yer almaktadır.

271. Diğer konulara ilişkin daha fazla bilgi yukarıdaki 119 ve devamı, 222 ve 223. paragraflarda yer almaktadır.

Örgütlenme özgürlüğüne ilişkin 7262 sayılı Kanun hükümleri

272. 7262 sayılı Kanun ile ilgili bilgi, BM Özel Prosedürlerinin ortak bildirimine (OL TUR 3/2021) Hükümet tarafından verilen cevapta ve 80 ve 81. paragraflarda zaten verilmiştir.

Kamu hizmetine girme hakkı - Madde 2, 3, 19, 21, 25 ve 26

273. Anayasa'nın 83/2. maddesi ve TBMM İçtüzüğü'nün 131 ila 134. maddeleri uyarınca, bir milletvekilinin yasama dokunulmazlığı, isnat olunan bir suç dolayısıyla, sadece o dava veya soruşturma dosyasına münhasır olmak üzere, TBMM kararı veya yasama sürecindeki bir Anayasa değişikliği ile kaldırılabilir. Yasama dokunulmazlığını kaldırma yetkisi yalnızca TBMM'ye aittir.

274. Buna göre, 20 Mayıs 2016 tarihli ve 6718 sayılı Kanunla Anayasa'ya nitelikli çoğunlukla eklenen geçici 20/1 maddesinde belirtilen tarih itibarıyla yasama dokunulmazlığına ilişkin dosyaları ilgili mercilerde derdest olan milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması MSHUS'nin 2, 3, 19, 21, 25 ve 26. maddelerini ihlal etmemektedir. Özel veya farklı bir amaca hizmet etmemektedir.

275. Kocaeli Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu hakkında Anayasa'nın 84/2'nci maddesi uyarınca 11 Mart 2021 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulan kesinleşmiş mahkeme kararına ilişkin bilgi 17 Mart 2021 tarihli 60'ıncı Birleşimde Genel Kurula sunulmuştur. Bu süreç sonucunda adı geçen milletvekili aynı fıkra uyarınca üyeliğini kaybetmiştir. Ancak AYM'nin bireysel başvurusu üzerine verdiği ihlal kararına istinaden 16 Temmuz 2021 tarihinde üyeliğini yeniden kazanmıştır.

Seçimlere ilişkin yasal değişiklikler

276. 2017'de yapılan Anayasa değişiklikleri ile milletvekili sayısı 600'e çıkarılmış, milletvekili seçilme yaşı 18'e indirilmiş, TBMM ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin beş yılda bir aynı gün yapılması öngörülmüştür. Demokratik katılımı ve siyasi partilerin etkisini artırmak amacıyla cumhurbaşkanı adaylarının belirlenme koşulları daha elverişli hale getirilmiştir. Doğrudan halk tarafından seçilen ve esasen siyasi bir figür olan Cumhurbaşkanının parti üyeliğinin sona ermesine ilişkin koşul kaldırılmıştır. Seçimlerin yenilenmesinde yaşanan sistem tikanıklıklarının giderilmesi amacıyla, Cumhurbaşkanının tek başına veya TBMM'nin üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile seçimlerin yenilenmesine karar verebilmesine imkan tanınmıştır. Seçimlerin yenilenmesi halinde denge ve denetleme mekanizmasının oluşturulması amacıyla cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerinin birlikte yapılması öngörülmüştür. Ayrıca, bir kişinin en fazla iki dönem Cumhurbaşkanı seçilebileceği, ancak Cumhurbaşkanının ikinci döneminde TBMM tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde bir kez daha aday olabileceği düzenlenmiştir.

277. 2839 sayılı Kanun, seçilme yeterliliğine sahip siyasi partilerin ittifak kurarak seçimlere katılabilmelerine olanak sağlayacak şekilde değiştirilmiştir. Bununla bağlantılı olarak, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, siyasi partilerin seçimlerde diğer siyasi partileri destekleme yasağını kaldırarak şekilde değiştirilmiştir.

278. 13 Mart 2018 tarihli ve 7102 sayılı Kanun ile yatağa bağımlı seçmenlerin oy verme haklarını konutlarında kullanabilmeleri ve sandık bölgesinde oy verme düzeninin sağlanmasına ilişkin esaslar gibi oy verme işleminin düzgün bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla yeni düzenlemeler öngörülmüştür.

279. Yurt dışında yaşayan seçmenlerin oy verme süresi uzatılmıştır. 298 sayılı Kanun, siyasi partilerin ve adayların Türkçe'den başka dil ve lehçelerde de her türlü propaganda yapabilmelerine imkan verecek şekilde değiştirilmiştir.

280. 6 Nisan 2022 tarihinde yürürlüğe giren 7393 sayılı Kanun, genel seçimlerde uygulanan %10'luk barajı %7'ye indirerek toplumun daha geniş bir kesiminin ve daha fazla siyasi partinin Mecliste temsil edilmesini sağlamak amacıyla seçim mevzuatında değişiklik yapmıştır.

YSK tarafından alınan kararlar ve izlenen şikayet prosedürü

281. Seçim mevzuatı, seçim takvimi sırasında, oy verme gününde ve oy verme gününden sonra yapılan tüm itirazların ve şikayetlerin ele alınmasına yönelik hükümler içermektedir. 298 sayılı Kanun'un 110 ila 132. maddeleri arasında seçim prosedürlerine itirazlara ilişkin hükümler yer almaktadır.

282. YSK, Anayasa'nın 79. Maddesi uyarınca, belirli durumları mutlak hukuka aykırılık olarak kabul eder ve yapılan itirazları değerlendirir. Buna göre, 298 sayılı Kanun'un 130. Maddesinde belirtildiği üzere, adaylıklar kesinleştikten sonra, söz konusu adayın Türk vatandaşı olmadığı, kanunda belirtilen yaşı doldurmadığı, okuma yazma bilmediği veya seçilme yeterliliğini kaybettiren suçlardan mahkum olduğu tespit edilirse, bu durumlar seçilme yeterliliğini veya seçim belgesinin geçerliliğini veya seçimin sonucunu etkileyen olgular olarak kabul edilir. YSK, bu durumlara ilişkin iddia ve itirazları mutlak hukuka aykırılık gerekçesiyle her zaman inceleyebilir ve nihai karara bağlayabilir.

OHAL döneminde yapılan seçimler

283. 2017'de yapılan Anayasa Değişikliği Referandumu ile ilgili olarak; TBMM Genel Kurulu tarafından 21 Ocak 2017 tarihinde kabul edilen 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 11 Şubat 2017 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun'un 2. maddesi "Anayasa değişikliği halkoylaması, Anayasa değişikliğinin Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonraki ilk Pazar günü yapılır." hükmünü içermektedir. Referandum bu hükümler uyarınca 16 Nisan 2017 Pazar günü gerçekleştirilmiştir.

284. 2018'de yapılan Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerine ilişkin olarak; TBMM Genel Kurulunun 20/04/2018 tarihli 89. Birleşiminde kabul edilen 1183 sayılı Karar ile milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine ve yeni seçimin 24 Temmuz 2018 Pazar günü yapılmasına karar verilmiş ve bu Karar Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi TBMM'nin bu kararı doğrultusunda 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

285. Anayasa'nın 127/3 maddesi mahalli idareler seçimlerinin beş yılda bir yapılmasını öngörmektedir. Söz konusu seçimler Anayasa ve 2972 sayılı Kanun uyarınca 31 Mart 2019 Pazar günü (OHAL kaldırıldıktan sonra) gerçekleştirilmiştir.

Seçim kampanyaları

286. Seçimin başlangıç gününden oy verme gününe kadar geçen süreyi kapsayan seçim döneminde, demokratik seçimlerin yaygınlaştırılması amacıyla uyulması gereken usul ve esaslar ilgili kanunlarla düzenlenmiştir. YSK, oy verme gününden önce siyasi partilerin ve bağımsız adayların özgürlük, eşitlik ve bağımsızlık temelinde kendilerini tanıtmalarına, program ve projeleriyle diğer siyasi partiler ve bağımsız adaylarla yarışmalarına imkân verecek bir ortamın yaratılması için gerekli tüm tedbirleri almıştır. Seçim takvimi boyunca propaganda yasağına ve seçim kampanyaları sırasında seçim kurallarının ihlaline ilişkin tüm itirazlar İl ve İlçe Seçim Kurulları ve YSK tarafından incelenmiş ve nihai karar verilmiştir.

2019'da Mahalli İdareler Seçimleri

287. YSK, 2019 yılında yapılan mahalli idareler seçimlerinde Adıyaman ili Besni ilçesi Kesmetepe köyünde yapılan belediye başkanlığı seçimini, Artvin ili Yusufeli ilçesinde yapılan belediye başkanlığı seçimini, Denizli ili Honaz ilçesinde yapılan belediye başkanlığı seçimini, Kırıkkale ili Keskin ilçesinde yapılan belediye başkanlığı seçimini ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimini, seçim sonuçlarını etkileyebilecek itirazlar nedeniyle iptal etmiş ve bu yerlerde seçimlerin yenilenmesine karar vermiştir.

288. Seçim mevzuatına göre, tutuklular seçimlerde aday olabilirler. Ancak, seçim kampanyalarına katılımları tutukluluk nedeniyle kısıtlanacaktır. Seçim mevzuatı, tutuklu adayların seçim kampanyalarını ve propaganda faaliyetlerini ayrıca düzenlememektedir.

289. Adaylık şartlarında eksiklik veya aykırılık nedeniyle adaylara yapılacak itirazları il seçim kurulu, büyükşehir belediye başkanlığı seçimlerinde adaylara yapılacak itirazları ise 2972 sayılı Kanun'un 15. maddesi ve 298 sayılı Kanun'un 125. maddesi uyarınca YSK karara bağlar. Mahalli idareler genel seçimlerine ilişkin aday listelerinin kesinleşmesinden sonra, belediye başkanı seçilen bazı kişilerin Kanun Hükmünde Kararname ile kamu görevinden sürekli olarak çıkarıldıklarının tespit edilmesi üzerine, 298 sayılı Kanun'un 130. maddesinde öngörülen süreler içinde yapılan itirazlar veya ilçe seçim kurullarının görüş talepleri üzerine, en çok oyu alarak ikinci olan adaylara mazbata verilmiştir.

290. İtirazlar veya görüş taleplerine ilişkin ilgili YSK kararlarına göre, kamu görevinden ihraç edilenlere seçilme yeterliliklerini kaybettikleri için değil, kamu sektöründe istihdam edilemeyecekleri ve dolayısıyla belediye başkanlığı görevini üstlenemeyecekleri için seçilme belgesi

verilmemiştir. Bu nedenle YSK, 2972 sayılı Kanun'un 16. maddesini mutatis mutandis uygulayarak ve 2972 sayılı Kanun'un 2. maddesi uyarınca, ikinci gelen kişinin çoğunluk sistemine göre seçilmiş sayılacağına karar vermiştir.